

Tartu Ülikool

Filosoofiateaduskond

Ajaloo ja arheoloogia instituut

Joonas Vangonen

**PUNK EESTI NÕUKOGUDE SOTSIALISTLIKUS
VABARIIGIS 1980-1991**

Bakalaureusetöö

Juhendaja: Dr Olaf Mertelsmann

Tartu 2015

Sisukord

Sissejuhatus	3
Pungi tekkepõhjused ja päritolu	5
Punkliikumise algus ja „Dünamo“ staadioni intsident	9
Pungi levimine üle ENSV	14
Pungi tõus populaarsusele	18
ENSV punkliikumise väljundid	21
Punkarite suhestumine ühiskonnaga ja probleemid	26
Pungi populaarsus, eesmärgid ning võimalik mõju ENSV kokkukukkumisele.....	30
Naispunkarid ENSVs	35
Punkliikumise allakäik	37
Kokkuvõte	39
Allikad ja kirjandus	40
Summary	43
Lisad	45

Sissejuhatus

Alustuseks mõistest „punk“ kui sellisest - sel sõnal võib olla sõltuvalt kontekstist erinev tähendus (isik, muusikažanr, moevoor, ellusuhtumine, jne), kuid siinses käsitluses on juttu punkist kui elustiilist, millega kaasnevad muud selle ilmingud, nt punkmuusika. Käesolevas käsitluses mõistetakse pungi all maailmavaatelist elustiili, mis propageerib inimvabadust, isetegemist ja –mõtlemist, enamusest eristumist, ideede kahtluse alla seadmist, avatust, rohelist eluviisi, valmidust kogeda, soovides oma tegevusega halli massi šokeerida ning mõtlema panna. Loomulikult ei pea iga punkar endas kätkeva kõiki eelpool nimetatud tunnuseid, olgu need pigem pidepunktiks keskse idee mõistmisel.

Ehkki punki võib sapiselt degradeerida ka noorte alkohoolikute lõhkumisiha väljenduseks või pelgaks sooviks radikaalselt eelmisest põlvkonnast erineda, selgitan käesoleva bakalaureusetöoga, miks oli punkliikumine ENSVs rahvakultuuriliselt tähtis nähtus, milles tollane punkliikumine seisnes ning miks sellesse subkultuuri ei tohiks suhtuda vaid kui järjekordsesse noortemoodi. Muuhulgas uurin punkliikumises osalenute suhtumist punki kui nähtusesse, uurida, mis olid tollase punkliikumise eesmärgid, milline oli selle mõju ühiskonnale ning kuidas mõjutas ümbritsev keskkond punkareid endid (ning vastupidi). Võtan lisaks vaatluse alla ENSV punkkultuuri, selle eripärad, pungi piirkondlikud erinevused ning selle, kellega üleüldse tegemist oli.

ENSV punkliikumist käsitlev põhjalik ja kõikehõlmav teos senini puudub, kõige ambitsioonikamaks ilmunud kogumikteoseks võib pidada Tõnu Trubetsky 2009. aasta „Eesti punk: 1976-1990: Anarhia ENSV-s“¹ (mõned tähelepanuväärsemad temaatikat käsitlevad teosed on veel Piret Viirese „Eesti punkluule“², Lauri Sommeri „Haaknõela vari“³ ning Tõnu Trubetsky „Haaknõela külm helk“⁴). Paraku on küsitav nii nimetatud kirjutise objektiivsus, kõikehõlmavus kui ka faktivalim. Tuleb arvesse võtta, et autor ise oli üks punkliikumise osalisi, mistõttu on tema mälestused küll väärtuslikud, kuid arvestades, et Trubetsky on isiklike mälestuste koondamise monopoolselt enda kätte võtnud, soodustab see kirjelduse muutumist isikukeskseks ning subjektiivseks. Samas tuleb tunnistada, et ENSV pungi uurimine on näidanud, et kõige väärtuslikumat infot tollaste sündmuste kohta saab just nimelt

---

¹ Trubetsky, Tõnu. 2009. Eesti punk: 1976-1990: Anarhia ENSV-s. Tallinn, Varrak.

² Viires, Piret. 1999. Eesti punkluule. Tuglas-Seura:

http://www.tuglas.fi/illimar/taustalukemiseksi/Eest_punkluule.html (13.01.2013).

³ Sommer, Lauri. 2001. Haaknõela vari. Vikerkaar 2/3.

⁴ Trubetsky, Tõnu. 2012. Haaknõela külm helk: Eesti punk 1972-1990. Tallinn: Kunst.

elulooraamatustest ning isiklikest mälestustest, samuti on informatiivsed toleaeagsed ajalehe- ja ajakirjaartiklid ning arvukad intervjuud sündmuste osalistega. Teema puutumatus ja haruldus illustreerib kujukalt see, et ei Riigiarhiiv, Eesti Kirjandusmuuseum ega Eesti Rahva Muuseum ei osanud infopäringu peale antud teema kohta mingitki infot pakkuda. Info vähesuse tõttu on teema uurimine seniste kirjutiste põhjal komplitseeritud, millest tulenevalt on käesolevasse uurimusse koondatud kõik vähegi kättesaadavad antud temaatikat puudutavad teosed.

Just kättesaadavate ja avalike allikate ammendumine uurimuse koostamisel oli põhjuseks, miks uurimustöö laiendamiseks ning uurimusküsimustele põhjalikumaks vastamiseks viisin perioodil 22. märtsist 2014. aastal 25. aprillini 2015. aastal läbi kümme intervjuud kokku kümne erineva tollases punkliikumises osalenud isikuga. Kümnest intervjuueeritust üheksaga sain kokku isiklikult, vaid Ivo Uukkivi eelistas küsimustele vastata e-maili teel. Uurimustöös on kasutatud tsitaate intervjuudest; tsitaadid on esitatud muutmata kujul.

Intervjuude käigus esitasin lisaks kaheteistkümnele plaanitud küsimusele ka isikupõhiseid küsimusi, et saada tollastest sündmustest ning intervjuueeritavast parem ülevaade, mistõttu oli tegelik esitatud küsimuste arv lõppkokkuvõttes 30-40 küsimuse ringis. Suulise pärimuse salvestamisel tuleb paraku teatavasti arvestada sellega seonduva problemaatikaga, näiteks valesti mäletamise, faktivigade ning sündmuste moonutamisega, lisaks tuleb intervjuu läbiviijal arvestada ka intervjuu orgaanilise iseloomuga, mis tähendab, et võib tekkida kõrvalepõikeid teemadele, mille üleskerkimisega oli enne intervjuu läbiviimist võimatu ette arvestada. Intervjuueeritavate vastused küsimustele said üles märgitud teadliku valikuna just kirjalikult käsitsi, et luua intervjuueeritavatele vabam ning vähem formaalne õhkkond: näiteks mainisid mõned intervjuueeritavad enne intervjuud, et eelistaksid intervjuu mitte salvestamist ning lisaks paluti ka intervjuu käigus teatud väljaütlemiste uurimustöös mitte kasutamist. Uurimusküsimused leiab lisadest.

Pungi tekkepõhjused ja päritolu

Punkliikumise algust ENSVs on raske ajaliselt määratleda, paljuski sõltub see tõlgendusest. Trubetsky on oma pungi ajaloos pungi alguse ENSVs paigutanud 1970. aastate esimesse poole, kuid selline küllaltki meelevaldne seisukohavõtt on mõnevõrra küsitav. Esimesed muusikakollektiivid, mis pungi laadset muusikat viljelesid, asutati 1970. aastate keskpaiku, esimeseks võib lugeda 1976. aastal asutatud Sm. Aladdin & Lord McIntoshi.⁵ Esimene punkluuletaja Albert Trapeež (tegelikult on Albert Trapeeži näol tegu sisuliselt kunstnik Leonhard Lapini varjunimega, ehkki sama nime alt on luuletusi avaldanud veel nii mõnedki teised) alustas juba 60. aastate lõpul, kuid kuna tema looming jõudis vaid väga väheste ette, on tema mõju luuletajana nii varajases faasis raske täpselt määratleda - pigem oli Lapin tollal siiski tuntud kunstniku ning *happeninge* korraldajana.⁶ Liiatigi on vaieldav seda lugeda liiduvabariigi ülese liikumise alguspunktiks. Teine, juba oluliselt tuntum nimi Priidu Beier, kes avaldas oma luulet varjunime Matti Moguči alt, avaldas oma esimesed teosed „Loomingus“ 1977. aastal, ehkki võib vaielda, kas „Loomingus“ ilmunud teosed olid otseselt pungi vaimust kantud.⁷ Seetõttu on täpsem määratleda laiema punkliikumise algust ENSVs 1970/1980. aastate vahetusele.

Pungini jõudsid noored erinevail viisil. ENSV esipunkar Villu Tamme hing sai müüdnud, kui ta sai 1978. aastal kingiks Sex Pistolsi klepsu, mis avaldas poisile nõnda tugevat muljet, et ta soovis kohe klepsul olijate moodi olla.⁸ Allan Vainola meenutab intervjuus, et tema puhul tekkis huvi pungi vastu, kui ta 1970. aastate lõpus Tallinna Raekoja platsil juhtus nägema kahte punkarit, kelle välimus ning olemus olid tema jaoks nõnda köitvad, et tollane kohtumine mõjus talle lausa šokeerivalt⁹. Enamasti tekitas mässumeelsust (nii eelneva ajalookirjutuse kui läbiviidud intervjuude põhjal) ühiskonnas valitsev stagnatsioon, üheülbalisus, hirm erinemise ees ning mõttedogmad. Näiteks mainivad nii Freddy Grenzmann¹⁰ kui Allan Vainola¹¹, et punkariks hakkamisega sooviti vastanduda ühiskonnas üldlevinud lollusele ja juhmusele. Omakeskis arutati, mis ajab ühiskonnas kõige enam vihale, kuidas halli massi šokeerida ning

⁵ Trubetsky 2009, lk 11.

⁶ Rooste, Jürgen. 2012. Leonhard Lapin: Parem olla kunstnik kui ärimees. Maaleht, 4. mai: <http://www.maaleht.ee/news/uudised/elu/leonhard-lapin-parem-olla-kunstnik-kui-arimees.d?id=64338903> (17.06.2013).

⁷ Valdmann, Hanno. 2009. Priidu Beier: olen teinud elus ränki vigu. Lõunaleht, 7. juuli: <http://www.lounaleht.ee/index.php?page=1&id=2055> (17.06.2013).

⁸ Müil, Margus. 1998. Villu Tamme kleppildilugu. Kroonika: http://punk.bumpclub.ee/jmke/artiklid/villu_tamme_kleppildilugu.html (14.01.2013).

⁹ Intervjuu Allan Vainolaga (sünd. 1965) 15. aprillil 2015.

¹⁰ Intervjuu Freddy Grenzmanniga (sünd. 1972) 2. märtsil 2015.

¹¹ Intervjuu Allan Vainolaga.

häirida.¹² Intervjueeritavad mainivad ka mitmel korral, et diskomeheks (nendest pikemalt edaspidi) hakkamine oli välistatud, sest nende väärtushinnangud kehtastasid punkaritele kõike seda, mille vastu punk võitles – näiteks konformism ja Läänelikud eluviisid. Diskomehed mõjusid punkaritele tobedate ja arusaamatutena, sest väärtustasid enim välismaist diskomuusikat, teksapükse, kilekotte ja tosse, Eero Tamm sõnab intervjuus lisaks, et võrreldes punkaritega oli diskomeeste maailmapilt palju ahtam ning vähem vaimne ning et punkarid olid üldjuhul võrdlemisi suure lugemusega¹³.

Lisaks aitas punkliikumise tekkimisele ENSVs kaasa selle populaarsus Lääneriikides. Maailma tõenäoliselt tuntuim punkbänd Sex Pistols ilmus maailmaareenile 1970. aastate teises pooles ning Soome televisiooni kaudu said sest osa ka ENSV põhjaosas elavad inimesed. Nimelt levis Soome televisioon arvukate segajate kiuste ka Põhja-Eestisse, mis tähendas, et Nõukogude inimestel oli side Läänemaailmas leviva ja toimuvaga¹⁴. Just Soome televisiooni tulebki pidada üheks ENSV pungi alusepanijaks. On raske uskuda, et punk oleks muidu tollal, sellises mahus ja sel kujul hoo sisse saanud. Lisaks mainib Anti Pathique, et ka Soomes levitatud ajakiri „Suosikki“ (mis sugulaste ja tuttavate kaudu ENSVsse smugeldati) aitas pungivaimustusele kaasa¹⁵.

Soome televisioonist sai ENSV punk veel kaks tähtsat mõjutust. Esiteks tähendas Soome televisioonisignaali levimine vaid Põhja-Eestisse seda, et peamine punkliikumine ENSVs koondus just liiduvabariigi põhjaossa, peaasjalikult suurimasse linna Tallinnasse. Ehkki ka Ida-Virumaal oli punkarlus täiesti olemas (millest tuleb lühidalt edaspidi juttu), oli mujal liiduvabariigis liikumine tagasihoidlikum ning info selle kohta on allikates piiratud, lisaks jõudis punk liiduvabariigi lõunapoolsematesse piirkondadesse oluliselt hiljem. Lauri Sommer maalib näiteks Viljandi omaaegset punkarite kogukonda kirjeldades sellest elujõulise ja tegusa pildi ning kirjutab, et punkkogukondi oli temale teadaolevat veel Tartus, Pärnus, Rakveres, Võrus ning ehk mujalgi.¹⁶ Sellest nähtub, et käesoleva teema puhul on üliväärtuslik just suuline pärimus ja liikumises vahetult osalenute isiklikud kogemused ning nägemused - ka Viljandi punkaritest on käesoleva bakalaureusetöö autori teada ilmunud vaid Sommeri mälupilt toimunust.

---

¹² Trubetsky 2012, lk 79.

¹³ Intervjuu Eero Tammega (sünd. 1965) 5. märtsil 2015.

¹⁴ Trubetsky 2012, lk 25.

¹⁵ Intervjuu Anti Pathique'iga (Anti Nõmmsalu, sünd. 1966) 15. aprillil 2015.

¹⁶ Sommer 2001, lk 85.

Teine mõjutus, mille Soome televisioon ENSV-sse edasi kandis, on punki üldine kuju ja väljendusviis. Nagu sissejuhatuses mainisin, on punki võimalik erinevatel viisidel tõlgendada, lisaks on punkil omad alavoolud. Peajoontes saab liikumise jaotada kaheks – UK (Ühendkuningriigi) ja Ameerika (*hardcore*) suund.¹⁷ Ühendkuningriigis sai punk alguse pisut varem ning selle tuntuimaks näiteks on punkbänd Sex Pistols. Ühendkuningriigi punki iseloomustab tugev mõjutus *rock'n'roll*ist, ekstravagantne välimus (needitud nahktigid, sõdurisaapad, kirevad *mohawk*id, haaknõelad, isegi natsisümbolika kandmine üldsuse šokeerimiseks), enesehävituslikud eluviisid ning vajadusel vägivald nende vastu, kes punkaritele vastu võiksid hakata (nt politsei, teiste subkultuuride esindajad). Samas Ameerika punkile on omane muusikaliselt *rock'n'roll*ist märksa agressiivsem, kiirem ja raskem kõlapilti, (mis pani aluse näiteks tulevaseks *metal* žanri tekkeks). Ameerika punkis polnud välimus niivõrd oluline, punkarid olid tihti - ehk isegi enamasti - täiesti silmatorkamatu välimusega, propageeriti vägivallatust, taimetoitlust ning kõigist meelemürkidest (alkohol, narkootikumid, tubakas, isegi seks) hoidumist.¹⁸ Kuna Soomes levis Ühendkuningriigi läheduse tõttu sealne pungifilosoofia, jõudis ka ENSV-sse läbi Soome televisiooni ekstravagantse visuaaliga punkarlus. ENSV punki hilisematesse lainetesse jõudis siiski ka pisut Ameerika *hardcore*'ile omaseid detaile, näiteks mainib Freddy Grenzmann intervjuus, et tema punkarikoolemise ajal võtsid mõned punkarid omaks suhtumise, et õige punkar ei joo ega suitseta (*straight edge* filosoofia põhimõtted), kuid selliste tõekspidamistega punkarid olid vähemuses.¹⁹

Intervjueeritute arvamused sellest, kuivõrd oli ENSV punk sarnane Lääne punkliikumise, lähivad samas lahku. Laialt nenditakse seda, et ehkki algaeng pungiga tegelemiseks ning ka välimuse kujundamisel tuli Lääne eeskujudelt, tekkisid ENSV pungis siiski teatavad eripärad. Erinevusi tõid intervjuudes esile eelkõige Freddy Grenzmann ning Eero Tamm. Grenzmanni kohaselt oli ENSV punki puhul positiivseks küljeks narkootikumide suuremalt jaolt vältimine, tuues võrdluseks Lääne punkarid, kes narkootikume palju laiemalt tarbisid.²⁰ Ka Eero Tamm arvab, et punk, mida ta ENSV piiridest väljaspool nägi, oli liiga enesehävituslik, lisades, et ka Vene NSVs olid punkarid äärmiselt enesehävituslikud.²¹ Positiivsest küljest toob ta välja seda,

---

¹⁷ BBC NEWS. 2006. Punk rock: 30 years of subversion. 16. juuli: <http://news.bbc.co.uk/2/hi/entertainment/5263364.stm> (19.06.2013).

¹⁸ Rollins, Henry. 1994. Get in the van: On the road with Black Flag. Charlotte, North Carolina, Baker & Taylor Video.

¹⁹ Intervjuu Freddy Grenzmanniga.

²⁰ Intervjuu Freddy Grenzmanniga.

²¹ Intervjuu Eero Tammega.

et ENSV punkarid olid võrreldes teiste noortega üldiselt üpris haritud, suure lugemusega ning vaimseid väärtusi austavad.²²

Peep Männili kohaselt oli ENSV punk oluliselt erinev Lääne eeskujudest, tuues näiteks selle, et ENSV punkarid riietusid vanadesse, moest läinud ja halvastiistuvatesse riietesse, mida ta Lääne pungile omaks ei pea (kõrvalmärkusena olgu öeldud, et ka Merca²³ tunnistab, et ENSV punkarid olid väga head õmblejad ja tegid endale punkriideid, mis ületavad tänapäevaste kiirmoebrändide kvaliteeti).²⁴ Tema meelest on ENSV pungi ideeliseks eripäraks just see, et kui Lääne punk oli tarbimisühiskonna vastu ning üldjoontes vasakpoolsete põhimõtetega, siis ENSV punkarid ei saanud vasakpoolsed olla, sest riik (millele vastanduda sooviti) oli seda. Samas näiteks Anti Pathique arvab, et kuigi ENSV pungil võis olla teatavaid väiksemaid eripärasid, toimus siin pigem Lääneriikide ning eriti Soome pungistiili jäljendamine.²⁵

---

²² Intervjuu Eero Tammega.

²³ Intervjuu Mercaga (Merle Jääger, sünd. 1965) 16. märtsil 2015.

²⁴ Intervjuu Peep Männiliga (sünd. 1965) 3. märtsil 2015.

²⁵ Intervjuu Anti Pathique'iga.

Punkliikumise algus ja „Dünamo“ staadioni intsident

1978. aastal pandi alus ansambli Propeller koosseisule, mille lauljaiks olid nii Urmas Alender kui Peeter Volkonski. Propeller suutis umbes ühe aastaga (peaasjalikult aga ühe kontserdiga) tekitada sellise tormi, mida Nõukogude Eesti noorsoo seas veel polnud nähtud. Propelleri täpne muusikaline suunitlus on tekitanud vastakaid arvamusi, näiteks Piret Viires ei nõustu oma artiklis „Eesti punkluule“ Propellerit pungiks liigitama bändimeeste „liiga hea“ pillimänguuskuse tõttu,²⁶ kuid võttes arvesse soovi kuulajaid mõtleva panna, protestimeelsuse koos rõhutatult agressiivse mängulaadiga, võib Propelleri kindlasti lugeda üheks ENSV esimeseks tõsiseltvõetavaks punkbändiks. Ei tasu ka unustada, et muusikapalade algusesse ning vahele meeldis Peeter Volkonskile lugeda just Albert Trapeeži, provokatiivse fiktiivse luuletaja teoseid.²⁷ Muuhulgas on mõned intervjueeritavad maininud, et just Propeller pani alguse pungi laiema kõlapinna tekkimisele ENSVs: Allan Vainola²⁸ nimetab seda ühena punгинi viinud sündmustest ning Eero Tamm²⁹ nimetab seda koguni ENSV üheks ainsaks tõeliseks punkbändiks.

Eelnevat arvesse võttes on oluline teada, mis Propelleri viimaseks jäänud kontserdil toimus. Sündmuste kirjeldamisel toetun lisaks mitmetele kirjalikult kättesaadavatele allikatele ka Allan Vainola (kes osales sündmustes isiklikult) meenutustele, millest palusin tal rääkida intervjuu käigus. 22. septembril 1980. aastal toimus Kadrioru (tollasel „Dünamo“) staadionil Eesti TV ning Eesti Raadio vaheline jalgpallimatš, mille eel, vaheajal ja järel pidi mängima ansambel Propeller. Mängu eel ning vaheajal kollektiiv esineski, kuid kuna vaheajal aset leidnud esinemise käigus tulid paar tulihingelisemat muusikahuvilist bändi juurde staadionimurule kaasa elama ja näppu viskama, tekitas see miilitsas paanikat (sel viisil muusikalisele etteastele kaasaelamine oli ENSVs midagi erakordset). Seetõttu teatati bändile mängu jätkudes, Televisiooni- ja Raadiokomitee esimehe Raimund Penu korraldusel,³⁰ et matši järel nad enam esineda ei tohi, mistõttu bändimehel alustasid oma pillide ja varustuse kokkupakkimisega. Mängu järel muusikat kuulda lootnud publikumi ajas see aga marru ning teise poolaja lõppedes hakkasid sündmused eskaleeruma, viies lõpuks mängijale auhinnaks

---

²⁶ Viires 1999.

²⁷ Trubetsky 2012, lk 50.

²⁸ Intervjuu Allan Vainolaga.

²⁹ Intervjuu Eero Tammeaga.

³⁰ ETV24. 2005. Eesti Televisioon ja Eesti Raadio tähistavad 25 aasta tagust legendaarset jalgpallimatši. 8. september: <http://etv.err.ee/index.php?1530393&kuu=2012-02-22#.UcIIPJwXcgc> (19.06.2013).

mõeldud juurviljade loopimiseni (ka korrakaitseorganite pihta). Osa ärritatud publikumist suundus staadionilt kesklinna poole, kus muuhulgas üritati ka trammi kummuli keerata.³¹

Allan Vainola meenutab, et tegu polnud tema hinnangul otseselt punküritusega ega seega ka punkmässuga (sest punk polnud tollal veel ENSVs peale esimest entusiastide laiemat kõlapinda saavutanud), kuid kohal oli arvestatav hulk noori ning ka mõned esimestest punkaritest. Tema sõnutsi alustati pärast mängu lõppu nõrdimuse väljendamiseks eelmainitud porgandite ja kapsaste laialiloopimist ja seejärel läks rahvamass Kadrioru tiigi juurest mööda liikudes trammipeatusesse, kus seisnud trammi kõigutati, kusjuures rahvamassist kostus ka hüüdeid „Keerake ümber!“. Trammipeatusest edasi muutusid sündmused üha kaootilisemaks, sest rahvahulk võttis sunna kesklinnale, liikudes mööda Narva maanteed marsisammul. Vainola meenutab, et osad rahvamassis olnud noored karjusid oma viha, nõukogudevastasuse ja šokeerimisiha tõttu isegi „Sieg Heil!“ ning kasutasid selle juurde hitlerlikku tervitust. Poolel teel kesklinna hüüti rahvahulga seast, et tuleks minna edasi Viru hotelli juurde, et seal resideeruvaile välismaalastele näidata, et ENSVs pole sugugi kõik korras. Kontrolli alt väljunud rahvamass peatati aga brutaalsete vahenditega vahetult enne Viru väljakule jõudmist, nimelt sõitsid Vainola sõnutsi rahvamassi sisse miilitsaautod, kohati lausa kiirusega 60-70 km/h. Sellised võtted ajasid massi laiali ning alguse sai tagajärgedega tegelemine.³²

Tormilisel sündmusteahelal olid mitmed tagajärjed. Paljud mässajad vahistati, misjärel neid ootasid ülekuulamised ja karmid sanktsioonid. Tegemine oli ühega esimestest avalikest võimu vastu astumistest ENSVs, mis iseenesest mõistetavalt suurendas, eriti noorte seas, trotsi valitseva korra ning riigis valitsevate olude vastu, tõstes Propelleri üleöö kultuslikku staatust. Paraku tähendas sellise möllu korraldamine Propellerile, et bändil keelati koos Peeter Volkonskiga (keda võib pidada kollektiivi hingeks) esinemine.³³ Suurimaks tagajärjeks septembrikuu sündmustele oli aga kuu hiljem avalikkuse ette jõudnud „40 kiri“, mis juhtis tähelepanu ENSV elus valitsevatele probleemidele ning millele oli alla kirjutanud 40 austatud ja hästituntud kultuuritegelast. Tahtmatult oli Propeller oma esinemisega aluse pannud millelegi hoopis suuremale. Ka Allan Vainola meenutab, et pärast „Dünamo“ staadioni intsidenti läks punk, millesse algselt kuidagi suhtuda ei osatud, võimude põlu alla.³⁴ Pärast

---

³¹ Trubetsky 2009, lk 36-42.

³² Intervjuu Allan Vainolaga.

³³ Kulli, Jaanus. 2005. Propeller, nähtus, mida ei saa eirata. SL Õhtuleht, 29. aprill: <http://www.ohhtuleht.ee/173530> (15.01.2013).

³⁴ Intervjuu Allan Vainolaga.

noorterahutusi käisid Tallinna koolides julgeolekuorganid, kes tuvastasid sündmuse käigus tehtud fotode põhjal mässus osalejaid, et neid üle kuulata ning karistada.³⁵

Propelleri poolt tekkinud aktiivsusepuhangut märkas ka ansambli Velikije Luki solist Ivo „Munk“ Uukkivi, mainides pungi mõjule jõudmisest järgmist: „Eestis oli esimene laine 80-ndal vist, siis kui Propeller möllas ja see mäss alguse sai sealt ETV ja Propelleri vaheliselt jalgpallimatšilt.“³⁶ Just 1980. aastal hakkasid tuntust koguma esimesed tõelised punkbändid, näiteks alustas 1980. aasta lõpus/1981. aasta alguses 1980. aastate esimese poole üks populaarsemaid punkbände, Hendrik Sal-Salleri juhitud Generator M, kes suutis lühikese ajaga, umbes pooleteise aastaga saavutada märkimisväärse fännibaasi.³⁷ 1982. aasal sai alguse Ivo Uukkivi bänd Velikije Luki³⁸ (kus tegi kaasa ka tulevane JMKE solist Villu Tamme). Lisaks ilmus 1982. aastal luuletaja Matti Moguči (tegelikult Priidu Beier) esimene luulekogu „Mina – Eiffeli torn“, mis oma provokatiivsete ning võimuvastaste värsside tõttu levis vaid pörandaaluselt, käest kätte.³⁹

Villu Tamme mainib, meenutades 1980. aastate esimest poolt, mil punkarite riietus tänavapildis juba sagedasti teisenevaks nähtuseks oli saanud, et punkaritele meeldis endid lehmakette ja haaknõelu täis riputada, miilits korjas aga neid atribuute noorte riietelt kilode viisi maha.⁴⁰ Ka Tõnu Trubetsky⁴¹ ja Freddy Grenzmann⁴² meenutavad, et tihti jäi miilitsasse viimise ainsaks tulemuseks see, et punkarit mõnitati, kuulati üle ning korjati talt tema haaknõelad, lehmaketid, rinnamärgid ja muu atribuutika maha. Sellised näiliselt tühised kinnivõtmised olid äärmiselt sagedased – Anti Pathique sõnab naljatledes, et kui nädalas korra polnud miilitsasse sattunud, hakkas juba imelik tunne.⁴³ Mõnel üksikul juhul tähendas miilitsale ettejäätmine ka seda, et punkaril aeti pea kiilaks. Samas ei uskunud näiteks Villu Tamme, et KGB punke tollal otseselt kartnud oleks, tänavaid puhastati kahtlasest kontingendist pigem näitamaks turistidele, et Nõukogude liidus punkliikumist ega muid pahesid pole.⁴⁴

---

³⁵ Intervjuu Allan Vainolaga.

³⁶ Intervjuu Ivo Uukkiviga (hüüdnimi Munk, sünd 1965) 3. mail 2014.

³⁷ Trubetsky 2009, lk 50.

³⁸ Trubetsky 2009, lk 82.

³⁹ Trubetsky 2009, lk 84.

⁴⁰ Müil 1998.

⁴¹ Intervjuu Tõnu Trubetskyga (sünd. 1965) 1. märtsil 2015.

⁴² Intervjuu Freddy Grenzmanniga.

⁴³ Intervjuu Anti Pathique'iga.

⁴⁴ Trubetsky 2012.

Punkarite peamisteks kogunemiskohtadeks said juba 1980. aastate esimeses pooles kolm Tallinna kohvikut. Esimene neist, „Moskva“, oli tõenäoliselt kuulsaim ja legendaarseim omasugustest. „Moskva“ seltskond oli väga värvikas ja mitmekesine, sest kui asutuse restoraniosas võis näha ontlikke härrasid ja prouasid lõunatamas, siis kohviku poole olid enda alla võtnud lärmakad noored, punkarid, boheemlased, kirjanikud, kunstnikud ja isegi geid.⁴⁵ Kohvik „Moskva“ olulisust tollases pungiringkondades näitavad mitmed vaimsed maamärgid, näiteks Merca luuletus „Moskva“ ja Velikije Luki pala „Tallinn põleb“. Ka ENSV kuulsaima punkbändi JMKE (mille nime tähendust on alati ümbritsenud teatav salapära) üks tuntumaid ekslikke nimetõlgendusi on „Joodikud Moskva Kohviku Eest“. Teine populaarne punkarite ajaveetmiskoht oli Harju mäel asuv välikohvik „Varblane“, kus aga miilitsad suurema korratuse tekkimise vältimiseks iga paari tunni tagant olukorda hindamas käisid, kolmandaks kuulsaks lokaaliks oli kohvik „Pegasus“, mis asus Kirjanike Maja all. Just need kolm kohvikut olidki peamisteks seaduslikeks punkarite kogunemiskohtadeks (sest nii avalikus kohas omavoliliselt suurema olengu korraldamine kui ka punkkontserdi organiseerimine olid võimudele pinnuks silmas).

1984. aastal nägi ilmavalgust Matti Moguči teine luulekogu pealkirjaga „Mina – metsikuim mehike“. Seegi luulekogu pidi levima oma võimupoliitikaga vastuolus oleva sisu tõttu vaid masinkirjas paljundatult põrandaaluselt.⁴⁶ 1984. aasta teises pooles astusid avalikkuse ette kaks uut ning tulevikus väga mõjukaks kujunevat punkbändi – Velikije Luki ning Vennaskond. Juhuse tahtel andsid bändid oma esimese kontserdi koos, 23. oktoobril.⁴⁷ Kontserdil toimunut kirjeldab Ivo Uukkivi paraaja annuse eneseirooniaga järgmiselt:

Suurt ei mäleta. Vihma sadas. Meie esimene avalik kontsert. Hakkasime juba nädal aega enne suurest hirmust/rõõmust jooma. Pidevast proovi tegemisest ja ohtrast alkoholist ning sigarettidest oli hääl täiesti kadunud, mis kuulus muidugi asja juurde. Kuna kõik olid umbjoobes, ei õnnestunud kitarre häälde saada. Pillide häälestamine toimus umbes 20 minutit. Publikule jäi vist mulje, et tegemist on mingi erilise psühedeelilise looga, sest vastuvõtt sellele «häälestamisele» oli tormiline (tundus). Meie esinemise ajal tiriti seintelt radiaatoreid maha ja lammutati lisa lava, mis oli mõeldud spetsiaalselt solistidele. Bassivõim

---

⁴⁵ Vainola, Allan. 2011. Inventuur. Tallinn, Eesti Ajalehed, lk 13.

⁴⁶ Trubetsky 2009, lk 111.

⁴⁷ Trubetsky 2009, lk 97.

*kärssas, laval midagi ei kuulnud, valitses totaalne kaos, aga lõppkokkuvõttes jäime rahule. Teisi eriti ei mäleta, sest isegi oma ego enda sisse mahutamiseks oli suur tegu.*⁴⁸

Ajastu hinge annab kujukalt edasi see, kuidas juba kontserti eel korjas miilits bussipeatusest punkareid ära, lisaks oodati ka kontserdi järel majast väljuvaid noori uste ees, et nad seejärel kohe minema toimetada (pääsemiseks ronisid mõned punkarid maja tagaküljel asuvatest akendest välja ning said jooksu). Nii Vennaskond kui Velikije Luki kuulutati kohe kontserdi järel keelatud bändideks ning koolides käidi KGB-st näitamas bändimeeste pilte ja rääkimas, et tegu on „pahade poiste, fašistide ja narkomaanidega“. Loomulikult mõjus selline võimudepoolne reklaam uutele bändidele suurepärase populaarsusetõstjana ning nii Vennaskond kui Velikije Luki said kiiresti punkarite lemmikuteks.⁴⁹

---

⁴⁸ Trubetsky 2012.

⁴⁹ Trubetsky 2012, lk 193.

Pungi levimine üle ENSV

Nagu varasemalt mainitud, paiknes punkarite põhimass ENSVs Tallinnas. Sellise jaotumise põhjusi võib otsida eelkõige linna asukohast (lähedus Soomele ja Rootsile) ning elanikkonna suuruselt (1991. aastaks lähenes Tallinna elanike arv poolele miljonile). Ehkki suurem osa ENSV pungist koondus Tallinnasse, toimisid punkkogukonnad ka mujal liiduvabariigis, eriti 1980. aastate teises pooles, mil liikumine suurt populaarsust koguma hakkas. Kuna varasemates uurimustes on info väljaspool Tallinna toimunud punkliikumisest puudulik või kohati suisa olematu, oli üheks intervjuude läbiviimise eesmärgiks saada aimu punkliikumisest muudes ENSV linnades. Peamiselt keskendun järgnevalt Ida-Virumaa ning Tartu pungile, sest just nende piirkondade punkareid mainiti intervjuudes enim, lisades lühida ülevaate ka teiste linnade punkaritest.

Tartupõhine punkar Eero Tamm ütleb, et punkareid väljapool Tallinna küll oli, kuid oluliselt vähem. Lisaks Jõhvi ning Tartu punkaritele oli tema teada 1980. esimeses pooles Valgas kaks, Võrus kaks ja Pärnus vähemalt kaks (Oll ja Ott) punkarit. Ta lisab, et ehkki Ida-Virumaal oli punkareid, ei teadnud ta tollal, et Ida-Virumaal või mujal ENSVs oleks olnud mõni venelasest punkar. Selle põhjuseks usub ta olema erineva kultuuriruumi ning väiksema vastuvõtlikkuse muutustele, lisaks suurema toetuse ENSVle Vene elanikkonna seas võrreldes eestlastega.⁵⁰ Tõnu Trubetsky mainib intervjuus, et Pärnus oli oma pungikogukond kindlasti olemas 1985. aastaks ning oskab sealsetest punkaritest nimetada Schenkenbergi, lisades, et Pärnu punkarid paistsid silma rahulikkuse ja sõbralikkusega, mida Tallinnas tihti ei kohanud. Lisaks ütleb ta, et näiteks enne Vennaskonna Türi kontserti tema teada Türil punkareid polnud. Ta meenutab olukorda, kuidas enne kontserti algust oli Turu Anneli (üks bändiga kaasas olnud naispunkaritest) Türi noored enda ümber kogunud ning selgitas teadmishimulistele noortele, mida punk endast kujutab ning mis nende põhimõtted on.⁵¹

Pikemalt saab rääkida Ida-Virumaa punkkollektiivist, mille keskused olid Jõhvi, Kohtla-Järve ning Kiviõli. Sealsed punkarid ning bändid olid peamiselt mõjutatud Šoti punkbändist The Exploited ning USA bändist Dead Kennedys. Ida-Viru punkarite seas oli tõenäoliselt populaarseim kohalik bänd Meeskond, samas oli populaarne ka Alice Tisler (nimi võeti kunagise revolutsionääri järgi), tuntuimateks kohalikeks tegijateks olid Margus Müil,

---

⁵⁰ Intervjuu Eero Tammega.

⁵¹ Intervjuu Tõnu Trubetskyga.

hüüdnimega Müül ning Raul Saaremets.⁵² Ida-Virumaa pungikogukonnas puhul oli peaeesmärgiks erineda neid igapäevaselt ümbritsevast äärmiselt ebameeldivast ja vaenulikust õhustikust. Näiteks meenutavad Ida-Viru punkarid, et poest oli raske õlutki osta, sest agressiivsed „vene kriminaalid“ võtsid selle punkaritelt kohe pärast poest väljumist vägivaldselt ära. Lisaks olid tavalised vägivalda- ja tapmisähvardused. Samas olid Ida-Viru punkarid märkimisväärselt tihedaks kogukonnaks koondunud, sest koos käidi Tallinnas punkkontsertidel ning välimuselt oldi ühed ENSV ekstravagantseimad. Paraku hääbus nende tegevus, sarnaselt tollase pungi peavoolule, 1990. aastate esimesel poolel.⁵³

Intervjuus Rakvere punkari Janek Naaniga õnnestus saada infot ka Rakvere pungikogukonna kohta, millest senistes allikates ega kirjanduses infot pole. Naan, keda teised kohalikud punkarid ka Rakvere pungivanaisaks kutsuvad, oli enda sõnutsi esimene, kes Rakveres juuksed kukeharjaseengusse sättis ning punkbändi Päikesejänku tegema hakkas. Rakvere pungi hiilgeaeg oli Naani hinnangul 1980. viimastel aastatel, mil tegutses muuhulgas ka punkbänd Detonaator, 1990. aastate alguses punkliikumine mõnevõrra vähenes, kuid kindlasti ei lõppenud, jäädes püsima ka Nõukogude Liidu kokkuvarisemise järel. Naan lisab, et Rakvere punkareid polnud küll palju, kui tegu oli väga kokkuhoidva, sõbraliku ja vennaskondliku seltskonnaga.⁵⁴

Selgekujuline punkliikumine tegutses Tartus 1980. aastate esimesest poolest alates.. Tartu üks esimese laine põhipunkareid Eero Tamm meenutab, et Lõuna-Eestis ei teatud 1970. aastate lõpul veel pungist midagi ning nähtus jõudis siia eelkõige läbi Tartu Kunstikooli, kus esimesed punkarid (Allan Hmelnitski, Raul Saaremets) käisid. Ta lisab, et üldiselt olidki Tartu punkarid kunsti (või Kunstikooli) taustaga ja punkarite lähikondlaste seas oli palju kunstnikke.⁵⁵ Seda kinnitab ka Merca, kes lisab, et tähelepanuväärne oli see, et Tartus miilits punkareid tänavatelt üldjuhul aresti ei vedanud – selle põhjuseks peab ta just Tartu Kunstikooli olemasolu, mille tõttu sealsed miilitsad olid enam harjunud, et tänavatel tavatu välimusega kodanikke liigub. Kuna üldine suhtumine punkaritesse oli tollal siiski pigem negatiivne, armastasid punkarid koos käis Püssirohu keldris, kus neid mõnevõrra sõbralikumalt vastu võeti.⁵⁶

---

⁵² Trubetsky 2009, lk 330.

⁵³ Tolk, Rain. 2000. Mida punki? Nael, nr 3, juuli 2000, lk 12-21

⁵⁴ Intervjuu Janek Naaniga (hüüdnimega Jänx, sünd. 1971) 25. aprillil 2015.

⁵⁵ Intervjuu Eero Tammega.

⁵⁶ Intervjuu Mercaga.

Oluline on märkida, et Tartus tekkis punk kahes laines – esimene oli 1980. alguses ning teine kümnendi lõpul. Nii Kiwa kui Tõnu Trubetsky kinnitavad, et kaks lainet olid märkimisväärselt erinevad. Kui esimeses laines olid rahulikud, sõbralikud ja filosofoerida armastavad suhteliselt tagasihoidliku välimusega punkarid, siis teisele lainele oli iseloomulik ülimalt ekstravagantne riietus ning märksa agressiivsem käitumine. Kiwa meenutab, et tema punkariks hakkamise ajal oli tavaline, et vanemad punkarid andsid noorematele heast peast peksta ja nendib, et õhus oli metsikult vägivalda.⁵⁷

Sellegipoolest ei iseloomustanud hiliste 1980. aastate punki Tartus vaid vägivald. Näiteks hakkas kümnendi lõpul toimuma punkkunsti näitus, mille eestvedaja oli grupeering „Defekt“. Eero Tamm meenutab, et näitused toimusid erinevates kohtades ning mitmel aastal järjest ja lisab, et kord oli esindatud tööde hulgas ka Villu Tamme loomingut. Ka publikuhuvi puudumise vastu ei saanud sugugi kurta, sest pileteid müüdi 10 päeva jooksul 5000, kusjuures punkaritele oli sissepääs tasuta.⁵⁸ Freddy Grenzmann meenutab, et lisaks 1988. aastal Tartu Lauluväljakul toimunud punkfestivalile oli 1988-1990 Jakobi mäel skvotitud majas ateljeepind, mida punkarid nimetasid Segasumma suvilas ning kus punkaritele meeldis koguneda, aega veeta ning isegi maalida.⁵⁹

Intervjueeritavad mainivad ka, et Tallinna ja Tartu pungil ning punkaritel oli erinevusi. Eero Tamm sõnab, et tema arvates tulenes Tallinna ja Tartu punkarite erinevus eelkõige erinevast infovoolest: Tallinnas saadi Rootsis, Soomes ja mujal Läänes elavate sugulaste kaudu välismaa plaate ja ajakirju, mistõttu Tartus oldi Tallinna punkarite peale isegi kadedad. Väiksema Lääne mõju tõttu leiutasid punkarid Tartus ise oma ettenägemise järgi endale reegleid ja riietust. Tamm mainib, et tavaline oli vanade ning moest läinud pintsakute pahupidi kandmine ning kõiksugu jaburate aksessuaaride riietele lisamine (näiteks kinnitada kahvel otsapidi püsti pintsaku selga ning lisada sinna kunstverd). Lisaks usub Tamm, et Tartu punkarid olid kultuursemad, sõbralikumad ning armastasid Tallinna kaasvõitlejatest enam kunsti ja kirjanduse üle arutleda, lisades, et väga tähtis oli rahumeelsus ja teiste mitte segamine.⁶⁰ Ka Merca sõnab, et Tartus võeti asju üldjoontes (nii punkarite kui miilitsa poolt) vabamalt ja lisab, et isegi Tallinna ja Tartu punkarite keelekasutus oli erinev: kui Tallinna punkarid rääkisid rabedalt ja raiuvalt, siis Tartus pigem kulgevalt ja rahulikult.⁶¹ Merca

---

⁵⁷ Intervjuu Kiwaga (Jaanus Kivaste, sünd. 1975) 22. märtsil 2014.

⁵⁸ Intervjuu Eero Tammega.

⁵⁹ Intervjuu Freddy Grenzmanniga.

⁶⁰ Intervjuu Eero Tammega.

⁶¹ Intervjuu Mercaga.

nägemus Tallinna punkaritest ühtib siinkohal Rakvere punkari Janek Naani arvamusega: ka Naan leiab, et kui Rakvere punkarid olid üldjuhul aktsepteerivad, siis Tallinna punkarite puhul lõi välja teatav pealinna mentaliteet, iseteadvus ja iseenda tähtsustamine.

Ei saa jätta mainimata ka seda, et punk polnud ENSVs koondunud vaid suurematesse linnadesse, sest eksisteeris vähetuntud ja –uuritud nähtus, mida tollased punkarid ise nimetavad agropungiks. See kujutab endast maapiirkondade noori, kes, olles näinud linnanoorde ekstravagantset uut riietumisstiili, soovisid ka ise sellest osa saada ning käepäraste oskuste ning vahenditega seda jäljendasid. Intervjuust Kiwaga selgub, et maapiirkondades võis leida palju noori, kes punkellusuhtumist väljendasid kummikuid ja lehmakette kandes.⁶² Näiteks mainib Kiwa, et teadis kunagi agropunkarit, kes elas Võru kandis Trafojaamas, Mercale meenub Varstus elanud agropunkar Varstu Riks.⁶³ Paraku pole ENSV agropungi kohta palju teada, sest ka intervjuueeritavad teavad häguselt agropungi eksisteerimisest, kuid ei oska selle kohta põhjalikumat infot leida – põhjuseks võib tuua tõsiasja, et tollased tuntuimad punkarid ning punkbändid ei sattunud väikestesse küladesse, mis pärssis linna- ja agropunkarite vahelise ühenduse loomist.

---

⁶² Palmet, Mati. 2005. Villu Tamme: Punk ei ole surnd! AS Kuma: http://www.kuma.ee/index.php?lang=est&main_id=855 (13.01.2013).

⁶³ Intervjuu Mercaga.

Pungi tõus populaarsusele

Ehkki punkarid oli 1980. aastate keskpaigaks muutunud Tallinna ja veel mõningate ENSV suuremate linnade linnapildis tavapäraseks, polnud punkarid veel kaugel aktsepteeritud. Punk kui elustiil oli endiselt avalikult taunitud, näiteks isegi sõna „punk“ kasutamine ei olnud sobilik (esimest korda ilmus sõna ametlikus trükimeedias 1983. aastal).⁶⁴ Hallist massist eristumine võis pahatihti lõppeda kehavigastustega ning kohati polnud (meesterahval) erinemiseks muud teha vaja kui kõrvarõngast kanda.⁶⁵ Esialgu ei ilmutanud gerontokraatiast ja stagnatsioonist läbiimbenud ühiskond mingeid sallivamaks muutumise märke. Peaaegu kõik intervjueritud punkarid ütlevad, et keskmise inimese suhtumine punkarisse oli kaheldamatult negatiivne. Sellest hoolimata püsisid punkarid oma utopistlike unelmate juures, näiteks Tõnu Trubetsky meenutab 1984. aastat järgnevalt: „Kogu aeg, pidevalt muust ei rääkinudki kui ainult anarhiast, kui omavahel olime. Mõtlesin, et punk võib olla inimestele eeskujuks, et pungi kaudu, laulusõnade, kirjutiste kaudu on inimestele võimalik ära seletada, kui lahe asi on anarhia.“⁶⁶

Huvitavaks ning tragikoomiliseks sisekaemuseks tolle aja punkarite hingeellu on 1985. aastal noorteajakirjas „Noorte Hääl“ ilmunud intervjuu kahe punkariga (Ronald ja Riiks), kes kirjeldasid oma igapäevaelu punkaritena ning maailmavaateid. Ühtlasi on artikkel märkimisväärne, kuna tegu on ühega esimestest pungiteemalistest kirjutistest, mis ENSVs ilmus. Noormeeste hinnangul koosnes punkarite põhimass 16-21 aastastest ning punkarite kaheldamatuks juhiks pidasid mõlemad Villu Tammet, nimetades teda „punkide isaks.“ Noored mainisid, et neil on alatasa probleeme nii ärikate kui diskomeestega, lisaks nimetati probleemidena veel õlleraha leidmist. Ebameeldivaks peeti näiteks teatrit (kuna seal käivad korralikud inimesed ja esteedid), kõige hullemaks peeti aga sõda ja vägivalda. Samas nentis Riiks: „...võib-olla hakkab kunagi ka mina asju ostma, võtan naise, mul on lapsed ja kodu nagu kõigil, kes meid praegu hukka mõistavad.“⁶⁷

1986. aastal sai uueks Kommunistliku Partei Keskkomitee peasekretäriks Mihhail Gorbatšov. Ühes Gorbatšoviga kuulutati välja glasnost, perestroika ja demokratiseerimine, kuid paraku

---

⁶⁴ Viires 1999.

⁶⁵ Haav, Margus. 2006. Valner Valme: kultuur pole mingi klaaskastis asi. Sakala, 2. september: http://www.sakala.ajaleht.ee/141206/laupaev/inimene/5022560_1.php (13.01.2013).

⁶⁶ Selder, Sergio. 2004. Tõnu Trubetsky: kuulutuselt lugesin, et esineb Vennaskond. Eesti Päevaleht, 25. oktoober: <http://www.epl.ee/news/melu/tonu-trubetsky-kuulutuselt-lugesin-et-esineb-vennaskond.d?id=50995799> (13.01.2013).

⁶⁷ Kraan, Ülo. 1985. VARBLASEVABADUS? Noorte Hääl, 5. oktoober.

näis uutmine punkaritest kauge kaarega mööda minema: ajakirjanduses ilmunud punkarite kohta käivad kirjutised jäid sama hukkamõistvateks kui varem. 5. augusti „Noorte Hääles“ ütles noortejuht J. Liiv punkaritele „Vaata aval silmi enda ümber ja sa näed, et sa oled üksi, üksi oma narrimundri ja eluvõõraste kommetega.“⁶⁸ Rein Pihlak lisas: „NSVL-is ei ole punkarilusel sotsiaalseid eeldusi. Siin saab rääkida vaid Lääne moe tobedast jäljendamisest. Aga oleks suur viga pidada punki kahjutuks, üksnes väliseks ilminguks.“⁶⁹ Intervjuus 6. augusti „Noorte Häälele“ rääkis jurist Vello Andre oma suhtumisest punkaritesse ning leidis, et punkarid annavad endast märku ENSV-s alates 1980. aastatest, et tegu on väikse grupeeringuga ning erinevalt Lääne riikidest puudub laiemapõhjalisus. Lisaks väljendas Andre veendumist, et punkaritel puudub igasugune põhimõttekindlus ning nad avaldavad noorsoole halba mõju, kuid ei kujuta ohtu, sest punkaritel puudub kindel eesmärk, järjekindlus ja programm.⁷⁰

Siiski toimus 1986. aastal üht-teist punkkultuuri seisukohast märkimisväärset. Aasta alguses tegi oma esimese etteaste ENSV legendaarseim punkbänd JMKE⁷¹ ning tollaste peamiste punkluuletajate (Merca, Tõnu Trubetsky, Villu Tamme) luule ilmus „Noorte Hääles“, suuliselt tuli nende looming esimest korda esitamisele samuti just 1986. aasta alguses, mil Tallinna kirjanike klubi kohviku „Pegasus“ saal paksult noori täis kogunes.⁷² Üritusest pidi ilmuma Loomingus ka lühikokkuvõtte, kuid kuna uudisnupp sisaldas sõna „punk“, keelati artiklil ilmumine võimude poolt.⁷³

Muutus võimuorganite suhtumises punkaritesse toimus 1987. aastal, mil avalik arvamus ilmutas esimesi muutumise märke. Tõnu Trubetsky sõnab interjuus, et 1987. aastal toimunud tagasi vaadates on tal tunne, justkui oleks tol aastal toimunud punkarite rehabiliteerimine.⁷⁴ „Noorte Hääle“ kirjutas 17. juunil 1987, et kui punkarite suhtes on siiani valitsenud veendumus, et tegu on negatiivse nähtusega, siis nüüd on hakanud see seisukoht murenema. Kultuuriministeeriumi Rahvaloomingu keskuse direktor Andi Kalamees sõnas järgmist:

Seni oleme oma „mitteformaalsetesse“ suhtumises lähtunud eelkõige välimust arvestades. Otseselt soovides, et kõik peavad olema ühesugused, tõde on aga selles, et kõik me oleme

---

⁶⁸ Kraan, Ülo. 1986a. Kes on PUNKARID? Noorte Hääle, 5. august.

⁶⁹ Kraan 1986a.

⁷⁰ Kraan, Ülo. 1986b. Kes on PUNKARID? Noorte Hääle, 6. august.

⁷¹ Palmet, Mati. 2005. Villu Tamme: Punk ei ole surm! AS Kuma: http://www.kuma.ee/index.php?lang=est&main_id=855 (13.01.2013).

⁷² Viies 1999.

⁷³ Viies 1999.

⁷⁴ Intervjuu Tõnu Trubetskyga.

*erinevad ning sellega peab arvestama. Peame austama teiste seisukohti, arvamusi. Peame leidma neis positiivset; seda, mis meid ühendab.*⁷⁵

Vabariigi peanarkoloog Anti Liiv leidis aga, et toksikomaania probleemi lahendamiseks on hädavajalik teha punkaritega koostööd ning ütles, et ründama punkareid ei hakata.⁷⁶ Kõige selle äkkitärganud sallivuse tipuks ilmusid Tõnu Trubetsky luuletused ajakirjas „Pedagoogiline Instituut“.⁷⁷

Kui varasemalt oli punkkontsertide korraldamine äärmiselt riskantne, siis nüüd muutus see oluliselt lihtsamaks; punkbändid said enamasti loa esineda isegi massiüritustel. Samas ilmutasid punkarid perestroika suhtes teatavat skepsist, näiteks ütles Villu Tamme 1988. aastal intervjuus, et JMKE-st on sisuliselt saanud „perestroika suuvooder“ ning et tegu peaks olema protesti-, mitte tantsubändiga.⁷⁸ Ivo Uukkivi nentis tagantjärele 1980. aastate teist poolt meenutades, et tema jaoks „...Hääbus punkarlus siis, kui see enam keelatud polnud ja võis välja näha nagu tahtsid ja võis vabalt esineda bändiga, kus iganes tahtsid, kui punkareid tunnustati, kui toredaid poisse. Selleks ajaks oli punk oma töö teinud.“⁷⁹ Tõnu Trubetsky leidis, et kuigi tema hinnangul oli punkarite tagakiusamine kadunud, oli võimude eesmärgiks saanud liikumise moraalne laostamine.⁸⁰ Kõrvalmärkusena on huvitav nentida, et kuigi tollal oli nii Trubetsky kui Tamme, kahe tuntuima punkari põhiliseks eesmärgiks anarhia, ütles Tamme juba siis otsesõnu, et anarhia pole mõeldav (viidates inimeste suutmatusele seadusteta kogukonnana toimida).⁸¹

---

⁷⁵ Sildam, Toomas. 1987. Mitte võidelda, vaid esmalt uurida. Noorte Hääl, 17. juuni.

⁷⁶ Sildam 1987.

⁷⁷ Trubetsky 2009, lk 229.

⁷⁸ Haug, Jürgen. 1988. J.M.K.E. Noorus, 7/88.

⁷⁹ Intervjuu Ivo Uukkiviga.

⁸⁰ Trubetsky 2009, lk 256.

⁸¹ Haug 1988.

ENSV punkliikumise väljundid

1980. aastate keskpaigas ning eriti kümnendi teises pooles saab rääkida juba laiapõhjalisemast punkliikumisest, mil olid omad kindlad tunnused. Üldistatult võib öelda, et ENSV pungis oli kolm peamist väljendusvormi: riietus (välimus), luule ja muusika. Riietuses taotleti šokeerimist, normidest kõrvalekaldumist ning asjade äraspidi tegemist. Vanade halvastiistuvate ja mittesobivate riiete kandmine, riiete katkirebimine, külgeriputatud lehmaketid ja haaknõelad, ekstravagantsed ja värvilised soengud olid hästituntud punkarite tunnusmärgid. Samas lahendati ka muid igapäevaseid toiminguid harjumuspärasusest erineval moel, näiteks värviti punkarite seltskonnas jõulude ajal mune, tähistati vastlapäeva, visates suusahüppetornist alla inimesekujuline elusuuruses topisnukk (mille peale kutsuti loomulikult kohale miilits) ja põletati Karl Marxi „Kapitali“.⁸² Kooliealised punkarid muutsid oma elu vaheldusrikkamaks, võttes kooli vajalikud asjad ranitsa asemel kaasa ämbrisepakitult või kandsid endaga ilma suurema põhjuseta igal pool triikrauda kaasas.⁸³

Huvitava ülevaate ENSV pungi varajastel päevadel toimunud annab Peep Männil, kes käis 1980. aastate alguses Tallinna 10. keskkoolis, mida peeti üheks põhiliseks pungi kasvulavaks Tallinnas. Männil räägib, et tema klassis käinud poisid võis üldjoontes jagada kolme gruppi: diskomehed, tõsimeelsed punkarid ja nn moepunkarid. Moepunkarid olid eelkõige need õpilased, kes pungi ideeliste aluste vastu huvi ei tundnud, kuid kellele punk lõbusa lollitamisenäsi siiski atraktiivne tundus. Männil meenutab, et algselt polnudki tegu otseselt punliga, vaid pigem sürrealistliku ja naljaka hobiga: kanti (tollal ebamoodsaid) kitsa ninaga kingi, kummalisi ja halvastiistuvaid pintsakuid ning käidi koolis, prügiämber käes. Otsene punqipisik ning oma tegudega ideede sidumine kandus Männilile üle aga tema vennalt, kes oli temast kaks aastat vanem. Punk levis 10. keskkoolis kiiresti ning peagi hakkasid toimuma suuremadki pungiüritused, näiteks vastlapunk, mis seisnes selles, et paljud õpilased (ka need, kes polnud muidu punkarid) panid vanad ja katkised riided selga (jäljendades punkareid) ning lasid liugu. Lisaks vastlapungile oli neljapäevane päev 10. keskkoolis pungapäev, mil ka mittepunkarid panid pungeriided selga, laotasid vahetunnis koridoridesse ajalehed maha ning sõid, selle asemel et sööklasse minna, enda kaasavõetud võileibu. Männili sõnul püüti seda küll takistada, aga kuna ligi kolmandik kooli õpilaskonnast võttis osa, ei olnud see eriti tulemuslik.⁸⁴ 10. keskkooli näitel on tähelepanuväärne, kuidas pungi humoorikas, absurdilik

---

⁸² Trubetsky 2012, lk 78.

⁸³ Vainola 2011, lk 32.

⁸⁴ Intervjuu Peep Männiliga.

ning protestiv külg tekitasid huvi pungi vastu ka neis, kes sellest muidu ei huvitunud, aidates nõnda kaasa punkarite mõistmisele ning pungi levimisele.

Teised kaks valdkonda, muusika ja luule, on omavahel tugevalt seotud ning neid eraldi nähtustena vaadelda on keeruline. Punkarid väljendasid end ENSVs väga tihti luule kaudu, mis on võrreldes muu maailma punkliikumistega võrdlemisi ainulaadne.⁸⁵ Punkluuletajatest võib esile tuua eelkõige Tõnu Trubetsky, Villu Tamme, Merca, Matti Moguči, Albert Trapeeži ja Mait Vaiki. Valdav osa intervjueeritustestki leiab, et ENSVs eksisteeris eraldiseisva žanrina punkluule ja peamiste autoritena nimetatakse just Mercat ning Tõnu Trubetskyt. Punkluuletajate eeliseks ühiskondlikult aktsepteeritud luuletajate ees (ning põhjus, miks nende looming puudutas noori rohkem kui klassikaliste autorite värsid) oli sisuline reeglite puudumine, võimalus öelda otse välja oma mõtted ning hinnangud ümbritsevale elule, muretsemata sealjuures värsitakti ja poeetiliseuse pärast. Tihti võeti üles valusaid teemasid, mille puudutamist muidu ühiskonnas heaks tavaks ei peetud või mis oli isegi keelatud. Lisaks teemavalikule erineb punkluule tavaluulest ka oma rõhutatud rohmakuse, lihtsuse ja kohati isegi saamatuse poolest. Vulgaarsete väljendite kasutamine – miski, mida 1980. aastatel näiteks „Loomingus“ ilmunud luuletuste autorid endale lubada ei saanud – olid punkpoeetidele üks peamisi šokeerimisvõtteid. Rõhutati just madalaid, räpaseid ja tabuteemasid, et kiskuda välja mõtted, mille inimesed muidu maha salgasid. Ka Piret Viires toob oma artiklis „Eesti punkluule sõnum“ punkpoeetide eripärasid loetledes välja kõnekeelsuse, madalate teemade poetiseerimise, võõrtähtede kasutuselevõtu, lihtsa vormi ning intensiivsuse.⁸⁶ Punkluule jätkuvast elujõust annab märku 2000. aastal ilmunud punkluule kogumik „Tagasi prügimäele“, mis sisaldab nii NSVL-i aegset kui iseseisvusaegset punkluulet arvukatelt autoritelt. Samas polnud punkluule žanr, mida vaid passiivselt tarbiti, vaid mida ka ise aktiivselt juurde loodi. Suurem osa intervjueeritustest (jättes siinkohal välja niigi punkpoeedi staatusesse seatud Merca ja Tõnu Trubetsy) mainisid, et kirjutasid ka ise kunagi (või kirjutavad siiani) punkvärse.

Muusikat võib pidada (arvestades erinevate punkbändide plahvatuslikku juurdekasvu 1980. aastatel) peamiseks ENSV punkarite eneseväljendusviisiks. Peavoolu tähelepanu hakkasid punkbändid püüdma 1980. aastate algusest: esimeseks laiemalt tuntust kogunud ENSV punkbändiks on kindlasti Propeller, mis loodi juba 1970. aastate lõpul, kuid mis paraku lõpetas oma tegevuse võimude sunnil peagi pärast alustamist, 1980. aastal. 1981. aastal loodi

---

⁸⁵ Sommer 2001, lk 85.

⁸⁶ Viires 1999.

Hendrik Sal-Salleri juhitud Generator M⁸⁷, mille suurimaks konkurendiks ENSV pungi alguspäeval oli Tõnu Trubetsky sõnutsi Punk T - tollal oli punkarite seas põhimõtteline küsimus, kumba bändi eelistada.⁸⁸ Kümneni keskpaiku hakkas uusi punkbände aga juba hulganisti juurde tekkima.

Mõjukaimateks kujunenud kollektiividest tuleb nimetada Propellerit, Generator M-i, Velikije Lukit, JMKE-d ja Vennaskonda, tuntuimad punkmuusikud olid Villu Tamme, Tõnu Trubetsky, Hendrik Sal-Saller, Allan Vainola, Anti Pathique ja Ivo Uukkivi. Ehkki punkkontserdid olid olulised punkarite omavahelise lävimise ja punkkultuuri levitamise seisukohalt, oli nende korraldamine Nõukogude võimu ideoloogilise vastuseisu tõttu äärmiselt keeruline. Isegi kui õnnestus leida koht, kus halva kuulsusega punkbändidel lubati lavale astuda (tavaliselt tutvuse kaudu kas mõne kooli aula või kultuurimaja bändiruum), tuli arvestada, et nii enne kontserti, selle ajal kui pärast seda oli läheduses suurenenud miilitsate kontsentratsioon, kes punkareid igal võimalusel minema toimetasid (meenutagem siinkohal Velikije Luki ja Vennaskonnas esikkonserti).⁸⁹ Lisaks võidi kontsert vahetult enne kokkulepitud algust ära keelata või elekter poole pealt välja võtta (viimane oli eriti levinud võtte).⁹⁰ Tõele au andes poleks punkbändid tegelikult tohtinud isegi eksisteerida, veel vähem muusikat teha, sest avalikuks esinemiseks oli vaja luba, mida neil ilmselgelt polnud.⁹¹ Kõikidel tegutsevatel muusikakollektiividel pidi olema tarifitseerimiskomisjoni heakskiit enda muusikale, sealhulgas kvaliteedikategooria, aga üldjuhul ei läinud punkbändidel arusaadavatel põhjustel korda komisjonist läbi pääseda, mistõttu seda kohati ei üritatudki.⁹²

Muusikaliselt olid ENSV punkbändid peaaegu eranditult Ühendkuningriigi punkbändide kõlapildi ja *soundi* edasiarendus: kiire tempo, lihtsad kitarrikäigud, agressiivne vokaal, lühikesed kompositsioonid. Muusikalist eeskuju võeti peamiselt Ühendkuningriigi punkbändidest The Exploited ning Sex Pistols ja USA *hardcore* punkbändist Dead Kennedys.⁹³ Muusika puhul oli väga oluline sõnum, mille abil püüti propageerida oma (tihti NSVL kontekstis seadusevastaseid või moraalilagedaid) vaateid elule. Kohati oli sõnum punkmuusikas olulisem kui meloodia, näiteks meenutas Tarmo Kruusimäe, Vennaskonna bassist, et Vennaskonna esimesel kontserdil mängiti lugusid pea sama mustri ja kitarrikäikude

---

⁸⁷ Trubetsky 2009, lk 50.

⁸⁸ Intervjuu Tõnu Trubetskyga.

⁸⁹ Trubetsky 2009, lk 97.

⁹⁰ Vainola 2011, lk 56.

⁹¹ Trubetsky 2009, lk 58.

⁹² Intervjuu Tõnu Trubetskyga.

⁹³ Raudsepp, Koit. 1990. J.M.K.E. „Kylmälle maalle“ (Stupido Twins, TWIN 1). Muusik, 1/1990.

järgi, erinesid vaid sõnad.⁹⁴ Lugude sõnad olid enamasti kirja pandud bändimeeste endi poolt, kuid esines ka elukutseliste kirjanike ja luuletajate tekstide mugandamist ja muusikasse sättimist, näiteks Jaan Kaplinski luuletus „Vastu kerkivale kuule“ JMKE esituses. Peamised teemad, millest räägiti, olid luules ja muusikas sarnased: sõjavastatus (Villu Tamme „Mu vanaisa oli desertöör“), revolutsioon (Tõnu Trubetsky „Tagasi prügimäele“), armastus (Merca „Ulm“), anarhia (Tõnu Trubetsky „Musta lipu valguses“), võim ja ühiskond (Albert Trapeeži „Mina“), poliitiline olukord (Villu Tamme „Tere perestroika“), kurbus ja ahastus (Mait Vaigu „Tseremoonia“) ning vähem või enam depressiivsed sisekaemused (Tavo Tamme „Depressiiv-maniakaalne psühhoos“).

Märkimisväärne on ka mitmete punkbändide muusika kvaliteet. Kuigi võiks arvata, et totalitaarse riigi oludes teismeliste poolt keldris kehva tehnikaga kokkumängitud muusikal pole erilist lootust tulevikule, on tegelikkus teistsugune. Näiteks võib tuua ENSV tõenäoliselt tuntuima punkbändi JMKE, mis muutus 1980. aastate lõpul ja 1990. aastate alguses Soomes ehk isegi populaarsemaks kui oma koduliiduvabariigis.⁹⁵ Selgeks tunnuseks ENSV punkmuusika kvaliteedist on 1989. aastal Soomes plaadifirma Stupido Twins eesvedamisel ilmunud JMKE esikalbum „Külmale Maale“ („Kylmälle Maalle“), mille näol oli tegu esimese ENSVst pärit rokkartistiga, kel õnnestus välismaal album välja anda. Tänapäevaks on „Külmale Maale“ tõusnud kultuslikku staatusesse, millelt pärinevad mitmed Eesti pungi hümnid. Lood on vastu pidanud ajaproovile ning 2008. aastal ilmunud ja Mart Juure poolt koostatud kogumikus „101 Eesti popmuusikaalbumit“ on lisaks „Külmale Maale“ esindatud ka Vennaskonna loomingut.⁹⁶ Veelgi tähelepanuväärsem on tõsiasi, et 2014. aastal valiti „Külmale maale“ muusikaekspertide poolt Eesti kõigi aegade parimaks albumiks⁹⁷. Lisaks võib pungi kvaliteedinäitajaks nimetada 2010. aastal välja antud kolmest laserplaadist kogumikku „Disko pole oluline, punk on põhiline“, millel on esindatud mitmed ENSVs tegutsenud punkbändid.

Nimetamata ei saa jätta ENSV punkarite armastust visuaalse kunsti vastu, ehkki selle roll tollases punkkultuuris jäi mõnevõrra tagasihoidlikumaks, näiteks tehti punkesteetikast lähtuvalt filme.⁹⁸ 1980. aastate algul loodud punkbänd Turist lõi lisaks muusikale veel nii punkteatrit, punkfilme kui punkkunsti. Allan Vainola mainib intervjuus, et Päratrust

---

⁹⁴ Trubetsky 2009, lk 96.

⁹⁵ Trubetsky 2009, lk 347.

⁹⁶ Juur, Mart. 2010. 101 Eesti popmuusika albumit. Tallinn, Varrak, lk 58-59.

⁹⁷ Ernits, Rutt. 2014. „Muusikaekspertid hindasid aegade parimaks Eesti albumiks J.M.K.E. "Külmale maale"“ <http://menu.err.ee/v/uudised/muusika/e0d4d7ef-8693-4b30-97c7-561208c2ca9c> (26.04.2015).

⁹⁸ Trubetsky 2009, lk 81.

esinemised olid alati midagi erilist, sest kontsertide ajal näidati seni tehtud punkfilme, ühtlasi oli iga kontsert justkui omaette teatrilavastus, kus kasutati ka kostüüme.⁹⁹ Peep Männil lisab, et omal ajal 10. keskkoolis levinud pungivaimustusel oli just Päratrusti filmidel tähtis roll mängida.¹⁰⁰ Mõned punkarid tegelesid ka kujutava kunstiga, näiteks tegutses Viljandis vabamõtlejatest loovrühmitus IMI (Ilusad Moodsad Idioodid), mis korraldas nii *grafitiaktsioone*, *happeninge*, kunstiloomist kui avalikesse kohtadesse oma sõnumite kirjutamist.¹⁰¹ Kõigi nende näidete varal pole liialdus öelda, et punk avaldus ENSVs mitte ainult kui mäss ühiskondlike tavade ja valitseva poliitilise režiimi vastu, vaid ka kui omaette kunstivool või esteetika. Punk imbus kirjandusse, filmi, kujutavasse kunsti, luulesse ja muusikasse, kusjuures kahe viimase puhul eriti õnnestunult.

Tähelepanuväärne on viis, kuidas ENSV päevil tegutsenud punkarid ning nende looming on ühiskonnas laialt tuntud ka tänapäeval – selle fenomeni kõige markantsemaks näiteks on 2007. aastal Rakveres toimunud maailma esimene punklaulupidu. Subkultuur, mille põhiidee on massi vastu töötamine ja vastandumine, on omandanud Eestis üllatavalt positiivse kuvandi. Punklaulupeo näite teeb veelgi kurioossemaks tõsiasi, et üritusel osales lausa Eesti Vabariigi president. Põhjusi eestlaste pungihoiakutele tuleb otsida tõsiasjast, et punkliikumine seostub paljudele laulva revolutsiooni päevadega, iseseisvuse taastamisega ning vastupanuga nõukogude võimule.¹⁰² Kui Läänemaailmas oli tavaline kuvand punkarist, kes riigilippu põletab, siis paljude eestlase mälus on laulva revolutsiooni aegne mälestus riigilipuga rõõmsalt vehkivast punkarist, mida kinnitab veelgi asjaolu, et intervjuus mainib Merca, et laulva revolutsiooni ajal esimesena sinimustvalge välja tõmmanud inimene oli tegelikult punkar.¹⁰³

---

⁹⁹ Intervjuu Allan Vainolaga.

¹⁰⁰ Intervjuu Peep Männiliga.

¹⁰¹ Sommer 2001, lk 82-84.

¹⁰² Meissaar, Maris. 2008. Punklaulupidu moondas subkultuuri rahvuslikuks uhkuseks. Eesti päevaleht, 9. juuni: <http://www.epl.ee/news/kultuur/punklaulupidu-moondas-subkultuuri-rahvuslikuks-uhkuseks.d?id=51132468> (19.06.2013).

¹⁰³ Intervjuu Mercaga.

Punkarite suhestumine ühiskonnaga ja probleemid

Punkarite ja miilitsa vahel valitsenud suhetest on raske luua ühest pilti. Ehkki on selge, et punkarid läksid ränka vastuollu tollaste moraali- ja käitumisnormidega ning miilitsaga oli neil ebameeldivaid kokkupuuteid tihti, pole tollaste asjaosaliste mälestuste põhjal pilt sugugi nii traagiline kui võiks arvata. Villu Tamme meenutab, et kuigi KGB mustas nimekirjas olek tegi lõpu tema lootusele astuda kunstiülikooli, ei uskunud ta siiski, et „KGB nii loll oli, et punkareid võimule ohtlikuks pidas.“¹⁰⁴ Musta nimekirja oli Tamme sattunud just oma ekstravagantse välimuse ning punkarlike eluviiside tõttu. Tavaline oli, et nii miilits kui KGB võis punkareid endaga jaoskonda kaasa võtta ükskõik mis hetkel, sest tollaste võimude jaoks polnud isegi eriti oluline, kas parajasti millegi seadusevastasega tegeleti.¹⁰⁵ Tallinnast eemal aga oli pilt mõnevõrra erinev. Merca¹⁰⁶ ja Eero Tamm¹⁰⁷ sõnavad, et kuigi miilitsa poolt kinnivõtmise oli Tartus tavaline, oli suhtumine punkaritesse siiski leebem ja tihti lasti punkaritel oma teed minna. Rakvere üks tuntumaid punkareid Janek Naan ütleb lausa, et niisama ei võetud punkareid kaasa kunagi, samas võidi seda teha, kui punkar avalikus kohas kas või sõõmukese õlut rüüpas või õllepudeligagi ringi liikus.¹⁰⁸ Tallinnapõhine punkar Anti Pathique aga sõnab, et kui korra nädalas polnud miilits kinni võtnud, hakkas asi juba kummaline tunduma.¹⁰⁹

Kõnekalt iseloomustab miilitsa suhtumist ning nendega suhtlemist Propelleri tollase vokalisti Peeter Volkonskiga 1980. aastal toimunu.¹¹⁰ Bändikaaslastega istuti troikale, sõideti voorimehe juhtimisel mööda Vanalinna ning joodi pokaalidest šampust. Äkki ilmus kohale miilits, kes käsutas kogu seltskonna autosse ning toimetas seejärel Laari tänava miilitsaosakonna vangikongi. Pärast kiiret ja karmi arreteerimist pidid mehed mõned tunnid veetma trellide taga, kust nad lasti välja protokollilise koostamiseks. See kujunes aga omaette farsiks, sest miilitsad said ise ülekuulamise käigus aru, et tegelikult pole meeste kinnihoidmiseks mingit põhjust, misjärel anti tagasi kõik seltskonnalt ära korjatud esemed, isegi poolik šampanjapudel. Hiljem viisid mehed sealsele miilitsaülemale leitnant Gorevile šampuseraha, et sissekanne nende sekeldustest üldse arhiividest ära kaotataks. Sarnast juhtumit meenutab Allan Vainola, kes purjus peaga löi vihahoos avalikus kohas prügikasti

---

¹⁰⁴ Trubetsky 2009, lk 67.

¹⁰⁵ Trubetsky 2012, lk 262.

¹⁰⁶ Intervjuu Mercaga.

¹⁰⁷ Intervjuu Eero Tammega.

¹⁰⁸ Intervjuu Janek Naaniga.

¹⁰⁹ Intervjuu Anti Pathique'iga.

¹¹⁰ Volkonski 2009, lk 92-97.

jalaga pikali.¹¹¹ Miilitsad tuli teda vahistama, kuid Vainolaga kaasas olnud sõbrad suutsid neid veenda, et joobnu toimetatakse rahulikult koju. Alles siis, kui Vainola pisut hiljem järgmise prügikasti kummuli löi, tuli miilits taas tema juurde ja vabandas (!), et peab siiski ta jaoskonda kainenema viima. Ka siis, kui Vainola käis omavoliliselt punkmuusikahuvilistest sõpradega Kernus sealse kultuurimaja muusikariistu laenuks võtmas, oli tulemuseks vaid ähvardused (mis oligi üldiselt tavalisim karistusviis) ning see, et Vainola ei saanud enam avalikult koos punkaritega ja punkriideid kandes ringi käia - vastasel juhul oleks väikse ettekäände ajal võidud ta suunata Viljandi noortevanglasse.¹¹²

Sellegipoolest ei saa ka väita, et miilits punkaritega hellalt käitunud oleks. Merca meenutab, et suutis üpris kiiresti tabada ära viisi, kuidas ülekuulamisele miilitsaid endast välja viia – selleks tuli olla rõõmus, naeratada, rääkida joviaalselt ning käituda „nagu sugulastel külas“. Samas ei lõppenud selline käitumisviis alati just kõige paremini, sest Merca sõnustab, et miilitsa poolt ülekuulamisele isegi näkku löödud, mis on naise suhtes võrdlemisi julm käitumisviis.¹¹³ Veel hullemaid kogemusi on Janek Naanil, kes jutustab, et nendel kordadel, kui ta kinni võeti, rakendasid miilitsad pahatihti üht ja sama strateegiat. Kõigepealt visati Naan tühja kongi ning mõni aeg hiljem pandi samasse vangikongi „kaks retsi“, kes Naani korduvalt tema punkvälimuse tõttu läbi peksid, kiskudes talt isegi kõrvarõngad kõrvast.¹¹⁴

Võib öelda, et punkaritele oli miilitsa ja KGBga võrdväärne vaenlane teine 1980. aastate populaarne subkultuur – diskomehed,¹¹⁵ keda võib iseloomustada kui punkarite vastandit. Diskomeeste peamiseks tunnuseks oli tollal Lääne mõjul väga populaarne diskomuusika, mida käidi koos nautimas diskodel. Riietuselt oldi väljapeetud, üritati saada Lääne riideid ja kaupa, näiteks valgeid tossusid, seadusega pahuksisse ei mindud ning miilitsatega kokkupuuted neil – erinevalt punkaritest, kes vastandusid selgelt korrale – polnud. Selge on, et punkarid ja diskomehed omavahel läbi ei saanud; punkarite õnnetuseks olid diskomehed vastupidiselt neile enamasti ka heas sportlikus vormis (mis käis kaasas nende ilus olemise filosoofiaga). Polnud harvad juhused, kui diskomeeste kambad ründasid tänavail punkareid, peksid nad läbi ning süüdistasid neid ühiskonnale häbi tegemises.¹¹⁶ Peep Männil sõnab, et sagedane oli, et pidudel, kuhu sattus nii punkareid kui diskomehi, tekkisid „seisud“ ehk

---

¹¹¹ Vainola 2011, lk 26.

¹¹² Vainola 2011, lk 65.

¹¹³ Intervjuu Mercaga.

¹¹⁴ Intervjuu Janek Naaniga.

¹¹⁵ Trubetsky 2012, lk 142.

¹¹⁶ Vainola 2011, lk 37.

omavahelised agressiivsed vastasseisud.¹¹⁷ Probleeme paisutas ka tõsisasi, et algselt toimusid pungi/roki ja diskoüritused koos, mis tähendas, et vahetult puutusid kokku suur hulk mõlema noortekultuuri esindajaid.¹¹⁸ Mitmed intervjuueeritavad mainivad, et üks pungi peamisi ideid oli just diskomeestele, nende kilekottidele, tossudele ja teksadele vastandumine. Kiwagi nendib diskomeestega seotud konflikte meenutades, et diskomeeste ja punkarite filosoofia oli juba eos täiesti vastupidine: pungi näol oli tegu mässuga kodanlikkuse vastu ning diskomeheks hakkamine oli välistatud, sest see väljendas üheselt tollast *mainstreami*. Samas lisab ta, et ka punkarid polnud just paipoisid. Paljud endised vangis istunud hakkasid tema sõnul pärast vabanemist punkariteks, lisaks oli rahulike punkarite seas ka agressiivseid, kes Tartus pesitsesid suuremas jaos Pirogovi platsis.¹¹⁹

Intervjuueeritavad on ühel meelel, et üldsuse suhtumine punkaritesse oli selgelt negatiivne. Allan Vainola arvab, tehes umbkaudse üldistuse, et 1980. aastatel oli umbes 50% inimesi, kes soovisid, et punkareid lihtsalt ei eksisteeriks. Samas lisab ta, et umbes 30% inimestest (enamasti eestlastest) sai aru, et punkarite põhiidee on NSVLi vastasus, mistõttu nemad suhtusid punkaritesse pigem soosivalt.¹²⁰ Mitmete intervjuueeritavate sõnutsi oli väga palju ka eiramist: inimesed tänaval käitusid, nagu ei näeks nad punkareid, soovimata nendega tegemist teha. Teise äärmusesse kuulusid Janek Naani sõnutsi aga need, kes punkareid suurte silmadega vahtima jäid, mis omakorda valmistas punkaritele palju lõbu, sest oli ju üks nende eesmärke ühiskonna šokeerimine.¹²¹

Kolmas kategooria oli aga punkarite jaoks kõige ebameeldivam ehk need, kes punkarite suhtes agressiivselt käitusid. Freddy Grenzmanni sõnutsi ütles vaid harva mõni vanaproua midagi sõbralikku ja soosivat, muidu toimus punkarite vastu üleriigiline vägivald ning neid peksti meeletult. Eriti palju saadi peksa venelaste käest, kes punkareid sugugi ei mõistnud, lisaks ka veel selle tõttu, et oma soengu tõttu meenutasid punkarid venelastele neid, keda „tsoonis *petuhhideks* kutsutakse.“ Grenzmann toob vaenuliku suhtumise illustreerimiseks näite, kuidas veel 1987. aastal aeti tal Mustamäel trollipeatuses päise päeva ajal hari venelaste poolt maha.¹²² Tõnu Trubetsky meenutab, kuidas 1985. aastal öeldi talle tänaval võhivõõra inimese poolt, et ta „on Eesti rahva häbiplekk“, lisaks räägib ta, et väikelinnades oli suhtumine punkaritesse kõige hullem ja toob näite korrast, mil ta Jõgeval „natside“ käest

---

¹¹⁷ Intervjuu Peep Männiliga.

¹¹⁸ Vainola 2011, lk 36.

¹¹⁹ Intervjuu Kiwaga.

¹²⁰ Intervjuu Allan Vainolaga.

¹²¹ Intervjuu Janek Naaniga.

¹²² Intervjuu Freddy Grenzmanniga.

peksa sai.¹²³ Anti Pathique meenutab korda, kui Keilas hakkas võhivõõras vanahärra tal keset tänavat vihaselt riideid seljast kiskuma, sest tal oli seljas veteranide sümbolikat.¹²⁴ Nendest elulistest näidetest on küllalt, et maalida (küllaltki kurb) pilt punkarite igapäevasuhtlusest tavakodanikega.

Mainimata ei saa jätta siinkohal ka punkarite alkoholiprobleemi, mida punkaritest avalikkuses tekkinud kuvandis esile tuuakse. Küsimusele punkarite alkoholitarbimise kohta vastasid intervjuueeritavad erinevalt. Kõige levinumaks seisukohaks on, et alkohol andis punkaritele juurde julgust ning samuti viisi, kuidas endast lahedamat muljet luua, näiteks Janek Naan usub, et punkarite alkoholilembuse põhjuseks on just soov ennast teistele mässulise ja bravuurikana näidata.¹²⁵ Allan Vainola sõnab, et tema meelest oli alkoholitarbimise põhjuseks tollase ühiskonna masendavus ning jätkus, nentides, et purjus peaga oli seda lihtsam taluda. Samas peab ta alkoholitarbimist üheks pungi mõttetumaks ja halvimaks iseloomustavaks jooneks.¹²⁶ Merca hinnangul oli alkohol vabastaja ning tekitas revolutsionääri tunde, kirjeldades, kuidas punkarite joomapidudel sai üldtuntuks nn „kolmanda päeva fenomen“, mis seisnes kolmandal järjestikkusel joomispäeval äkki tekkivas maailmatunnetuse muutumises, mil kõik hakkab täiesti teistsugune tunduma. Ta lisas, et kolmandatel päevadel tekkinud mõtetest ja diskussioonides on ta isiklikult ammutanud palju inspiratsiooni oma luule tarvis.¹²⁷

Teised intervjuueeritavad näevad punkarite suhet alkoholiga mõnevõrra kaugemana, näiteks Freddy Grenzmann enda sõnutsi punki alkoholiga ei seosta.¹²⁸ Peep Männil meenutab, et tema tutvusringkonnas alkoholi märkimisväärselt ei tarvitatud, arvates, et kui seda ka mõnikord tehti, siis teatavatest psühholoogilistest pidurite vabanemiseks.¹²⁹ Ka Eero Tamm leiab, et Tartu punkarite seltskonnas alkohol aukohal kindlasti polnud, rohkem armastati filosoferida ja diskuteerida. Ta pakub välja, et põhjus, miks punkareid alkoholiga nõnda tihti seostatakse, on see, et kui punkarid alkoholi tarbivad, siis üldiselt tehakse seda avalikus ruumis, kus nad oma bravuurika käitumise ja ekstravagantse välimuse tõttu eriti silma paistavad, mistõttu on konnotatsioon punkarluse ja alkoholismi vahel lihtne tekkima.¹³⁰

---

¹²³ Intervjuu Tõnu Trubetskyga.

¹²⁴ Intervjuu Anti Pathique'iga.

¹²⁵ Intervjuu Janek Naaniga.

¹²⁶ Intervjuu Allan Vainolaga.

¹²⁷ Intervjuu Mercaga.

¹²⁸ Intervjuu Freddy Grenzmanniga.

¹²⁹ Intervjuu Peep Männiliga.

¹³⁰ Intervjuu Eero Tammega.

Pungi populaarsus, eesmärgid ning võimalik mõju ENSV kokkukukkumisele

Pungi populaarsust ENSVs võib selgitada mitme teguri koosmõjuga. Esiteks tuleb kindlasti arvesse võtta, et sisuliselt kõik, mis Läänest Nõukogude Liitu imbus, võeti rahva poolt innukalt vastu. Ka punk jõudis ENSVsse Soome televisiooni kaudu, kaasa aitasid erinevad ajakirjad (nt „Suosikki“) ning vinüülplaadid. Lisaks on punk noorsoole eriti südamelähedane ja kergesti vastuvõetav, sest kätkeb endas mässu eelmise põlvkonna vastu ja õhutab hävitama kõike, mis on vana ja pehkinud. Punk propageerib anarhiat, täielikku seaduste ja võimu puudumist, igatühe kontrolli vaid iseenda üle – mis kõik vastandub eriti teravalt ENSV argipäeva karmile reaalsusele. Nagu sõnastab Ivo Uukkivi:

Arvan, et ühiskond oma arengute ja absurdsusega oli jõudnud sellesse punkti, kus siis sellise tekkinud olukorra vastu tekkisid nõ "antikehad" nagu organismis haiguste puhul tekivad antikehad, mis hakkavad haiguste vastu võitlema. Eks ise ka selsamal sunnil.¹³¹

Üks ENSV pungi varajasi ideid (hiljem hakkasid sellesse reeglisse pahatihti sügenema erandid), mis rõõmuga vastu võeti, oli idee vägivallatusest. Tõsi, ehkki pungiretoorika kutsus üles hävitama võimu kui seesugust, ei kutsu see enamasti üles inimeste vastu vägivalda tarvitama. ENSVs oli algselt just vägivallatuse idee oluline, et vastanduda vaimsele ja füüsilisele vägivallale, mis igapäevelule nii omane oli. Raul Saaremets, Kohtla-Järve punkar, on Ida-Virumaa karmidele tingimustele viidates öelnud: „Meil oli keskkond nii karm, me vastandusime sealsele vägivallale vaimsele asjale rõhku pannes.“¹³² Nõukogude elu eeldas, et kõik inimesed on ühesugused, alluvad ühtedele väärtustele ja näevad ühesugused välja. Punk andis võimaluse olla omapärane, sülitada ühiskondlikult aktsepteeritud väärtustele, püüda tähelepanu ja vastanduda. Edasiviivaks jõuks oli küsimus „miks me peame kõik olema samasugused?“¹³³

Jürgen Rooste käis punkluulekogu „Tagasi Prügimäele“ järelsõnas välja huvitava idee, mille kohaselt on pungi üks populaarsuse põhjuseid tõsiasi, et punk kõneleb eelkõige „sotsiaalse teisega.“¹³⁴ Selgitan järgnevalt, miks see idee ka ENSVs pinda kandis: punk sai alguse Ühendkuningriigi alamklassi noorte seas levinud rahulolematust. Olud olid rasked, tööd

---

¹³¹ Intervjuu Tõnu Trubetskyga.

¹³² Sommer 2001, lk 85.

¹³³ Trubetsky 2012, lk 152.

¹³⁴ Rooste, Jürgen. 2000. Tagasi prügimäele: Valik Eesti punkluulet 20. sajandi teisest poolest. Tallinn, Tänapäev, lk 113.

polnud, argipäev näis hall ja seisuslik ühiskond oma mallide ning hierarhiatega häiris noorte õiglusmeelt.¹³⁵ Seetõttu kõnetas punk eelkõige neid, kes olid igapäevaelus harjunud raskuste, vaesuse ning pahedega. Punk andis võimaluse eesmärgitult elus kulgevatel noortel elada välja kogu oma raev ning öelda välja aus arvamus ühiskonna kohta, milles elatakse. Need nõrgad, kel puudus igasugune siht, said pungi saabumisega, sidudes oma isiksusega pungifilosoofia, võtta omaks mingid väärtused, millesse usuti. Need, kes olid olnud häbelikud ja allasurutud, vabanesid, riietades end punkarirüüsse ja kandes (kujundlikult väljendudes) punkarimaski, et asuda kätte maksma ebaõiglusele. Selge on, et ENSV noorsoos oli palju neid, kes tundsid end ahistatuna elu planeeritusest – oktoobrilaps, pioneer, komnoor, partei – tulevik oli planeeritud, ette määratud ning elu sisuliselt 70 aastat šablooni järgimist. Punk andis võimaluse sellest süsteemist põgeneda. Tabava võrdluse ühiskonna ja pungi teemal tõi Ivo Uukkivi, öeldes:

Minu reageering punkarina ümbritsevale oli sisuliselt sama nagu siis, kui mind väikse poisina sunniti sööma rasvast hapukapsa suppi karvaste ja võbelevate keedupeki tükkidega, supp kogu oma koostisega oli minu seedekulgale äärmiselt jälk, ometi püüti mulle sisendada, et see on väga hea ja paremat asja polegi olemas... reaktsiooniks tollal oli kisa ja oksendamine. Juba järgmisel päeval tagusin ümber kõik lasteaiaprügikastid. Kasvades ja suuremaks saades ronisin lavale ja ropsisin seal välja kõik mis sisse oli topitud.¹³⁶

Samas ei saa tõe huvides mainimata jätta neid, kes lihtsalt pungiga kui uue moeooluga kaasa jooksid. Punkriietuse dekoratiivse poole võluvust mainisid intervjuudes ka tõsihingelised punkarid (Anti Pathique, Merca ja Freddy Grenzmann). Punk andis neile noortele, kes pungi ideelisest poolest haaratud polnud (ja keda Merca intervjuus „pühapäevapunkariteks“ kutsus¹³⁷), võimaluse sõpradega koos aega veeta, lõhkuda asju anarhia sildi all ja juua ennast sama põhimõtte alusel täis. Eriti hakkas selline kaasajooksikute trend levima 1980. aastate lõpul, mil punki hakati võimude poolt glasnosti ja perestroika egiidi all üha enam lubama ja mil punkariks olemise tõttu võimudega pahuksisse sattuda oli juba vähetõenäoline. Pungi lubamine kaotas aga tulihingeliste punkarite silmis suurema mõtte võimu vastu sõdida, mistõttu saabus punkliikumisse üldisemalt demoraliseerumine, mistõttu võimudel oli pungi vähikäigus kindlasti oma osa mängida, kas tahtlikult või tahtmatult. Tõnu Trubetsky võttis tollal pungi moraalse laostumise kokku nõnda: „Rohkem taotletakse seda, et pungi sisu –

---

¹³⁵ Jones, Josh. 2013. The History of Punk Rock. Open Culture, http://www.openculture.com/2013/01/the_history_of_punk_rock.html (19.06.2013).

¹³⁶ Trubetsky 2012, lk 152.

¹³⁷ Intervjuu Mercaga.

anarhism, ära kaoks. Jääksid ainult soengud, haaknõelad jne.“¹³⁸ Tuleb nõustuda, et 1980. aastate lõpuks oligi jäänud järele rohkem soenguid ja haaknõelu kui ideid ja põhimõtteid. Punkariks hakati selle tõttu, et „punk on lahe“ ning see, kes oli punkar, oli automaatselt lahe.

Intervjuudes jäi muuhulgas valjult kõlama pungi suur mõju sellega tegelejate/tegelenute mõtteviisile ja ellusuhtumisele. Kõik intervjuueeritud ütlesid, et punk on jäänud (hoolimata sellest, kui aktiivselt sellega hetkel tegeletakse) nende väärtushinnangutesse alles. Vaid Tõnu Trubetsky ütleb, et ehkki ta nimetas ennast veel kümnekond aastat tagasi punkariks, ei paindu ta keel seda enam ütleva, sest 2000. aastate punkliikumine oli tema sõnul nõnda ilge, et ta tunneb nüüdseks soovi end sellest distantseerida.¹³⁹ Ülejäänud intervjuueeritavad ütlevad, et punk on neis endiselt alles ning mõned isegi, et nad on senini tulihingelised punkarid. Pungiga edasitegemise väljendusteks mainitakse mõningate „idiotsete“ seaduste rikkumist, punkmuusikaga tegelemist, teisitimõtlemit, sõja- ja vägivallavastasust ning soovi ühiskonda sürrealistliku absurdihuumoriga üllatada. Huvitav kõrvalmärkusena olgu mainitud, et mitmed intervjuueeritud võrdlevad punki nakkushaigusega, mis, kui sellesse kord juba nakatuda, jääb organismi alatiseks alles, et aeg-ajalt taas välja lüüa (kusjuures nii Kiwa¹⁴⁰ kui Merca¹⁴¹ võrdlevad punki teineteisest sõltumatult just herpesega).

Mitmed intervjuueeritavad sõnavad, et enda hinnangul nad otseselt ei hakanud punkariks, vaid olid pungile sarnast protestivaimu alati endas tundnud, näiteks ütleb Eero Tamm otsesõnaliselt, et tema hinnangul ei saa keegi punkariks – punkariks sünnitakse.¹⁴² Merca lisab, et 1980. aastate noortel oli sisuliselt vaid kolm võimalust: kas olla nohik, punkar või diskomees.¹⁴³ Allan Vainola jaoks oli punkariks olemise peamine eesmärk vastandumine ühiskonnas vohavale lollusele ja juhmusele¹⁴⁴, Anti Pathique tundis samas jälestust tollase veteranide kultuse vastu (Suure Isamaasõja veteranidel olid Nõukogude Liidus mitmed privileegid).¹⁴⁵ Peep Männil mainib ühe pungi varajase ideena mässi Lääne elustiili vastu, mis mõjus sama totrana kui ENSV riiklik korraldus, lisaks soov vastanduda diskomeeste materialismikultusele ning harimatusele.¹⁴⁶

---

¹³⁸ Trubetsky 2009, lk 256.

¹³⁹ Intervjuu Tõnu Trubetskyga.

¹⁴⁰ Intervjuu Kiwaga.

¹⁴¹ Intervjuu Mercaga.

¹⁴² Intervjuu Eero Tammega.

¹⁴³ Intervjuu Mercaga.

¹⁴⁴ Intervjuu Allan Vainolaga.

¹⁴⁵ Intervjuu Anti Pathique'iga.

¹⁴⁶ Intervjuu Peep Männiliga.

Kõige suuremaks ühiseks faktoriks punkariks hakkamisel on aga konkurentsituult viha kehtiva ühiskonnakorralduse, seaduste ning ideoloogia vastu. Ehkki Tõnu Trubetsky leiab, et punkarid polnud küll üldjuhul rahvuslased (seda olid salaja pigem eestlastest tavainimesed), kuid idee Eesti Vabariigist tundus meeldiv ning kindlasti parem kui ENSV.¹⁴⁷ Eero Tamm lisab, et tema sõprusringkondades olid punkarid kindlad, et Nõukogude Liit kukub kokku, kuid ei usutud seda, et see nõnda kiiresti juhtub.¹⁴⁸ Intervjueeritavad mainivad pungi võludena inimeste jahmatamist, võimalust kehtiva korra üle irvitada ning isegi soovi seda õõnestada. Lisaks mainib Merca, et punkarite seltskond koosnes üldjuhul väga huvitavatest, vaimsetest ja suure lugemusega inimestest, kellega oli huvitav elu üle diskuteerida.¹⁴⁹

Samuti on intervjueeritavad ühel nõul selle osas, et punkariks olemise ning sellega seonduvate tegevuste taga polnud nende jaoks mitte pelgalt soov aega viita, vaid pigem oma tegevusega midagi muuta. Täpsemate eesmärkide osas erineb teatavaid erinevusi. Janek Naan sõnab, et punkariks olemisega polnud tema eesmärk niivõrd maailma või oma elukeskkonda muuta, kui võrd näidata inimestele, et „karvased“ (üldnimetus erinevate subkultuuride esindajatele) on tegelikul mõistlikud ja meeldivad inimesed. Naan lisab, et lõppkokkuvõttes oli tema sooviks teostada punki sel viisil, kuidas tema seda tunnetas ja nägi, järgimata samas mingit suuremat ideoloogiat ning vastandades ennast seejuures „haritud punkarite“ Tõnu Trubetsky ja Villu Tammega, kes tema hinnangul olid pigem klassikaliste anarhistide nagu Kropotkin ja Proudhon ideede elluviimise taotlejad.¹⁵⁰

Anti Pathique leiab samas, et tema jaoks oli pungi eesmärk protest kõige eelneva vastu, kogu elukorralduse vastu ning ideaaliks anarhia.¹⁵¹ Tõnu Trubetsky mainib, et detailselt konstrueeritud eesmärki punkaritel tema meelest polnud, pigem eraldiseisvate ideede elluviimine ning anarhiasse jõudmine, lisaks ei arvestanud punkarid tema meelest NSVLi kokkukukkumise võimalusega.¹⁵² Sarnase hinnangu annab Freddy Grenzmann, öeldes, et punk polnud tema jaoks poliitiline, vaid pigem isiklik väljendusviis, ehkki teatav Nõukogudevastatus käis asja juurde. „Kuidas sa siin ilmas ikka muudmoodi oled kui mitte punkar,“ lisab ta.¹⁵³

---

¹⁴⁷ Intervjuu Tõnu Trubetskyga.

¹⁴⁸ Intervjuu Eero Tammega.

¹⁴⁹ Intervjuu Mercaga.

¹⁵⁰ Intervjuu Janek Naaniga.

¹⁵¹ Intervjuu Anti Pathique'iga.

¹⁵² Intervjuu Tõnu Trubetskyga.

¹⁵³ Intervjuu Freddy Grenzmanniga.

Peep Männili sõnul oli tema jaoks pungi korravastane ja protestiv vaim väga tähtsal kohal ning sellega püüti ka inimeste meelsust mõjutada.¹⁵⁴ Allan Vainola kommenteerib, et tema jaoks oli punk ainsaks väljapääsuks hallist argipäevast, võrreldes punkariks hakkamist justkui filmi astumisega. Soovides muuta üldiselt ühiskonnas levinud juhmardlust, leiab ta, et punk oli hea meedium inimeste stamparusaamade muutmiseks, sest kui ise midagi ei tee, ei muutu midagi.¹⁵⁵ Ka Merca sõnab, et punkarite tegevus polnud tema meelest vaid sihitu jauramine (ehkki esines ka seda), vaid teatavas suunas tegutsemine.¹⁵⁶ Kiwa leiab aga samas, et tema hinnangul punkaritel mingeid konkreetseid eesmärke polnud ning pigem seisnes kogu tegevus sihitus eksisteerimises.¹⁵⁷

Väga vastakad on intervjueeritavate arvamused selle osas, kas punkliikumine mängis rolli ENSV kokkuvarisemisel. Kõigist intervjueeritavatest vaid üks, Peep Männil usub, et punkaritel ning punkkultuuri levimisel oli ENSV kokkuvarisemises märkimisväärne roll mängida, põhjendades oma arvamust sellega, et enne punkmuusikat puudusid täielikult protestilaulud ning üldine laiapõhjaline massile vastandumine.¹⁵⁸ Männiliga täiesti vastandlikul seisukohal on aga Merca ja Eero Tamm, kes ei näe kumbi pungil mingit rolli Nõukogude Eesti kaol.¹⁵⁹ Merca võtab oma arvamuse pungi mõjust lühidalt kokku: „Sitta ta mõjutas.“¹⁶⁰

Ülejäänud intervjueeritavad on kahtleval seisukohal, oskamata kindlat seisukohta võtta. Anti Pathique nendib, et pole kunagi isegi mõelnud, kas punk võis kuidagi liiduvabariigi langust mõjutada, öeldes lõpuks, et see on tema meelest võimalik.¹⁶¹ Üldiselt arvavad intervjueeritud punkarid, et punkliikumisel oli usutavasti väike roll ENSV allakäigul, kuid leiavad, et seda ei tasuks ületähtsustada ning faktoreid oli peale pungi liiga palju, et konkreetset hinnangut anda. Freddy Grenzmann, kelle arvates oli pungil pigem üldine mõju rahva meelsusele, naeruvääristades Nõukogude korda, sõnab, et NSVLi ja ENSV kokkuvarisemisel oli suurem roll mängida biitlitel, teksapükstel ning Gorbatšovi poolt kehtestatud karskuskampaania.¹⁶²

---

¹⁵⁴ Intervjuu Peep Männiliga.

¹⁵⁵ Intervjuu Allan Vainolaga.

¹⁵⁶ Intervjuu Mercaga.

¹⁵⁷ Intervjuu Kiwaga.

¹⁵⁸ Intervjuu Peep Männiliga.

¹⁵⁹ Intervjuu Eero Tammeaga.

¹⁶⁰ Intervjuu Mercaga.

¹⁶¹ Intervjuu Anti Pathique'iga.

¹⁶² Intervjuu Freddy Grenzmanniga.

Naispunkarid ENSVs

Senises punkajalookirjutuses ja historiograafias torkab silma, et aktiivseimad ja tuntuimad punkarid on peaaegu eranditult mehed. Ainsaks tuntumaks naispunkariks võib pidada punkpoetessi Mercat (Merle Jääger), kes oligi tegev eelkõige luule- mitte muusikavallas. Seetõttu soovisin käesoleva bakalaureusetööga uurida, intervjuudele toetudes, milliseks peavad ENSV punkliikumises osalenud naiste rolli pungis.

Intervjueeritute hinnangul oli naispunkareid punkarite kogumassist umbkaudu 10-20%. Intervjueeritavad on üldiselt seisukohal, et naispunkareid oli oluliselt vähem kui meespunkareid, kuid seda kallutatust tollal üldiselt enda jaoks ei teadvustatud. Kindlasti aitavad naiste vähesusele pungiskenes kaasa traditsioonilised soorollid: mehed on agressiivsemad, südikamad ning julgevad tõenäolisemalt kehtiva korraga (või mis tahes autoriteediga) vastuollu minna, samas, kui naised on alalhoidlikumad. Näiteks mainis Merca intervjuus, et naiste puhul mängid märkimisväärselt rolli hirm tuleviku ning oma võimaliku karjääri ära rikkumise ees, sest miilitsa harilik praktika oli punkarite represserimine hariduslikul tasandil või töövallas, takistades näiteks koolidesse sisse astumist.¹⁶³

Tõnu Trubetsky ütleb, et naispunkareid oli Tallinnas piisavalt palju, et alati oleks seltskonnas vähemalt üks naispunkar, mistõttu polnud tegu kunagi vaid meestest koosneva seltskonnaga. Oluline on märkida, et 80. aastate algul naispunkareid peaaegu ei olnud, naised jõudsid laialdasemalt punkliikumisse 80. aastate keskpaiku ning eriti teises pooles, mil toimus pungi üldine populariseerumine.¹⁶⁴

Kuigi ENSVs sisuliselt puudusid punkbändid, milles oleks nii naise kui mehi, tegutsesid mõned vaid naistest koosnevad punkbändid, näiteks Anti (mille nimi on pandud Tõnu Trubetsky andmeil punkar Anti Pathique'i eesnime järgi), Saudi-Araabia ja Ave Luna. Viimane neist tegutses küll juba päris 80. aastate lõpul (1988-1989) ning oli selle tõttu tugevate *indie*-muusika mõjutustega.¹⁶⁵

Intervjueeritavad on ühel meelel, et naispunkarid ei erinenud üldiselt oma väljanägemises ega põhimõtete poolest meestest ning moodustasid ühtse terviku, ehkki Allan Vainola mainib, et

---

¹⁶³ Intervjuu Mercaga.

¹⁶⁴ Intervjuu Tõnu Trubetskyga.

¹⁶⁵ Intervjuu Tõnu Trubetskyga.

tema meelest olid naispunkarid kohati isegi pisut ägedamad ja hoogsamad kui keskmised meespunkarid.¹⁶⁶

Intervjuudest kumab läbi tavapärase, mitte-punkaritest noorte neidude soov (ideoloogilise huvi puudumisest hoolimata) punkarite seltskonnas viibida. Nii Tõnu Trubetsky¹⁶⁷ kui Anti Pathique¹⁶⁸ ütlevad, et punkringkondades märkimisväärne hulk naisi, kes küll ise punkarid polnud, kuid kuna nende peigmees seda oli, püüdsid neid nende stiili jäljendada, kusjuures huvitav on, et pärast lahkuminekut toimus nende neidude „tagasipöördumine tavalisusesse.“ Merca meenutab üht ilmekat juhtumit, mis illustreerib mitteideeliste kaasajooksikute olemust pungiskenes. Nimelt olid Merca tuttavad punkarid läinud seltskonnaga „Varblase“ kohvikust Rannamõisa kanti loodusesse lõket tegema ning õlut jooma, võttes kohvikust kaasa ka ühe tundmatu mittepunkarist neiu, kes nende seltskonnaga seal liitunud oli. Koosistumisel tundis neiu, et ei saa punkaritelt piisavalt tähelepanu ning küsis (saamata ilmselt pungi ideelisest poolest aru) „Kuidas ma saan punkariks? Ma nii väga tahan!“ mispeale punkarid jäid teda jahmatunult ja sõnatult vahtima.¹⁶⁹ Janek Naan lisab, et kuigi Rakvere pungikolleegiumist ei mäleta ta ühtegi naispunkarit, oli palju neide, muuhulgas ka tema kunagine pruut, kellele meeldisid punkbändid, kuid kes pungi välist ega ideelist poolt ei viljelenud.¹⁷⁰

---

¹⁶⁶ Intervjuu Allan Vainolaga.

¹⁶⁷ Intervjuu Tõnu Trubetskyga.

¹⁶⁸ Intervjuu Anti Pathique'iga.

¹⁶⁹ Intervjuu Mercaga.

¹⁷⁰ Intervjuu Janek Naaniga.

Punkliikumise allakäik

Nagu varem mainitud, muutus võimude suhtumine punkaritesse 1987. aastal kardinaalselt. Sealt edasi oli punkaritel sisuliselt segamatult võimalik valida eneseväljendusviise ning neid teostada, mida tõestavad 1980. aastate lõpul toimunud punkfestivalid (näiteks Tartus 1988. aastal), punkbändide laialdased esinemised ning nn pühapäevapunkarite esilepääsemine. 1980. aastate lõpuks oldi ühiskonnas punkaritega harjunud ning neid võeti kui igapäevast nähtust, mistõttu kadus punkarite võime ühiskonda šokeerida. Võib öelda, et ENSV punkliikumine langes suuresti selle ohvriks, mille see ise algatanud oli. 1980. aastate esimeses pooles oli punkliikumine pörandaalune, keelatud ning tänu sellele elujõuline – kuna pungi näol on tegu kontrakultuuriga, on sel vaja midagi suurt ja tugevat, millele vastanduda. Läbi punkkultuuri rehabiliteerimise 1980. aastate lõpul suutsid võimud anda (kas tahtlikult või tahtmatult) punkaritele äärmiselt tõhusa vastulöögi: lubatud olemine tähendas ametlikku heakskiitu ning sisuliselt kadus see, mille vastu oldi kogu aeg võideldud.

Lisaks mängis punkliikumise varjusurma langemisele 1990. aastate algul kaasa tulihingeliste punkarite pettumine liikumises ja teatava anoomia tekkimine – NSVL varises kokku, endine vaenlane oli kadunud, kuid algas kohati veelgi hullem kauboikapitalismi aeg vasttaastatud rahvusriigis. Karmilt ja kalgilt sai arusaadavaks, et pika vastupanuliikumise tulemusena oli jõutud sinna, kust Lääne punkarid 15 aastat varem alustasid – demokraatliku riigisüsteemi ning kapitalismi siunamiseni.

Intervjueeritavad mainivad punliga aktiivselt tegelemisega lõpetamise põhjuseks eelkõige tühimust ning tunnet, et nende edasine tegevus on mõttetu. Anti Pathique sõnab, et väsis 1980. aastate lõpul pidevast õllepidudel käimisest. Ta ütleb, et oleks punkariks jäänud pikemaks ajaks, kui poleks olnud laiapõhjalist kiitmist, mis punkaritele laulva revolutsiooni päevil osaks sai, lisades, et punkarid liideti pooljuhuslikult laulva revolutsiooni sündmustega ning muudeti perestroika pailasteks.¹⁷¹ Ivo Uukkivi leiab, et tema jaoks oli punk 1980. aastate lõpuks oma töö juba teinud ning eesmärgi saavutanud, mistõttu oli edasi lihtne valik: kas end põhja juua või uute eesmärkide poole püüelda.¹⁷²

Allan Vainola räägib, et umbes 1987. aasta paiku hakkasid tal pungi kõrvalt muud huvid tekkima, lisaks oli pungist kadunud võime šokeerida, sest kõik teadsid, millega tegu on. Ta peab võimalikuks, et asi oli ka põlvkondade vahetuses – tekkis uus põlvkond punkareid, kes

---

¹⁷¹ Intervjuu Anti Pathique'iga.

¹⁷² Intervjuu Ivo Uukkiviga.

olid teistsugused ning kahe põlvkonna vahel ei tekkinud sidet, lisaks oli 1990. aastate algus pigem *grunge* aeg, mil noored käisid ringi laiades t-särkides ja kampsunites ning kuulati juba täiesti teistsugust muusikat.¹⁷³ Eero Tamm sõnul oli pungiga lõpetamise peapõhjuseks tõsiasi, et kogu tegevus hakkas tunduma punnitatud, tekkisid pered, mõned soovisid eluga edasi minna ja lisab, et tema meelest on punkarid oma eludest ilma jäänud inimesed. 1990. aastate alguseks oli tema mäletamist mööda punk täielikult kadunud.¹⁷⁴ Sarnaseid mõtteid väljendab Freddy Grenzmann. Grenzmann sõnab, et pungi varjusurma vajumise põhjuseks olid segased ajad ning vanemate punkarite soov eluga edasi minna, lisades, et teatud hetkel jäi ka talle mulje, et järgi on jäänud „veel vaid paar pätti, kes „Tere Perestroika“ saatel tantsu kepsutasid.¹⁷⁵ Ka Tõnu Trubetsky mainib, et 1991. aastal ringi vaadates oli tal tunne, et punkliikumine on lakanud olemast; selle põhjuseks peab ta riigikorra vahetumist.¹⁷⁶ Siiski ei saa lõplikult öelda, et punkliikumine täielikult lakanud oleks. Janek Naan meenutab, et kuigi oli neid, kes suhtusid punki kui ajutisse naljategemisse ja sellega lõpetasid, jäi ta ise koos arvestatava seltskonnaga Rakveres pungiga ka pärast ENSV kokkuvarisemist edasi tegelema.¹⁷⁷

---

¹⁷³ Intervjuu Allan Vainolaga.

¹⁷⁴ Intervjuu Eero Tammega.

¹⁷⁵ Intervjuu Freddy Grenzmanniga.

¹⁷⁶ Intervjuu Tõnu Trubetskyga.

¹⁷⁷ Intervjuu Janek Naaniga.

Kokkuvõte

Pungi jõudmisega ENSVsse 1970. aastate lõpul sai alguse maailmamastaapi subkultuuri omanäoline allharu; pungi üldideede ning siinsete eripärade koosmõjul arenes välja liikumine, mil olid kindlad tunnused ja ajalooline tähtsus. Ehkki 1980. aastate algul oli punkareid vähe ning liikumise liikmeskond marginaalne, paisus see kümnendi lõpuks üheks populaarsemaks noorteliikumiseks ENSVs, jõudes oma kulminatsioonini laulva revolutsiooni päevil. Sellele järgnes vaikne allakäik ning punkarite arvu vähenemine, jõudes 1991. aastaks täielikku madalseisu.

Ehkki ENSV oli pindalaliselt ning ka elanike arvu poolest üks NSVLi väiksemaid, tekkis siin laiapõhjalike punkkultuur, mis erines nii Lääne punkliikumisest kui ka piirkonniti liiduvabariigisiselt. Kui liiduvabariigi põhjaosas võeti enam eeskujul Soomest tulevast infost Lääne punkliikumise kohta, siis Lõuna pool (kuhu punk jõudis hiljem) oli rohkem isetegemist ning omanäolisust. Veelgi omapärasemaks nähtuseks kujunes aga nn agropunk, mis viis eemaldumise algsest punkliikumisest veelgi kaugemale.

Punk ENSVs võttis enda eesmärgiks vastandumise massiühiskonnale ja rumalusele ning saavutas edukalt oma eesmärgi halli massi šokeerida. Punk ENSVs ei seisnenud vaid eriilmeliste noorte (tollase nimetusega „mitteformaalsed noored“) väljakutsuvas riietuses ning käitumisviisis, vaid ka eripärgelises kunstilises liikumises. Kõige suuremat kaalu omab tänapäevani ENSVs loodud punkmuusika, mille pärandi suurusest ja kvaliteedist on hakatud alles hiljuti aru saama. Märkimisväärne on ka punkluuletajate looming, punkkunsti ning punkfilmide pärand. Lisaks on tähelepanuväärne, kuidas ENSV punkliikumise mõjul on tänapäevani jäänud avalikus arvamuses pungile külge positiivsuse ja rahvalikkuse silt.

Punkliikumises osalenutele andis punk võimaluse kujundada oma imago, ennast väljendada, kuuluda gruppi ning väljendada oma viha ja pettumust tollase totalitaarse riigikorra vastu. Teisalt kaasnesid punkliikumises osalemisega konfliktid koolis, töökohal ja pereringis, lisaks (sageli vägivaldsed) kokkupõrked võimude ning teste ühiskonnaliikmetega. Pungi esteetika ja põhimõtted on liikumises osalenutele jäänud teataval määral omaseks tänini ning nii mõnedki tegelevad pungiga edasi. Käesoleva uurimustöö koostamine tõestas ilmekalt just seda, et intervjuud sündmustes osalenutega ning nende isiklikud mälestused on (allikakriitilist lähenemist kasutades) hindamatu väärtusega allikaks tollast sündmuste mõistmisel, eriti arvestades kirjalike allikate vähesust.

Kasutatud allikad ja kirjandus

Intervjuud

Intervjuu Allan Vainolaga (sünd. 1965), 15. aprill 2015

Intervjuu Anti Pathique'iga (Anti Nõmmsalu, sünd. 1966), 15. aprill 2015

Intervjuu Eero Tammega (sünd. 1965), 5. märts 2015

Intervjuu Freddy Grenzmanniga (sünd. 1972), 2. märts 2015

Intervjuu Ivo Uukkiviga (hüüdnimi Munk, sünd. 1965), 3. mai 2014

Intervjuu Jänxiga (Janek Naan, sünd. 1971), 25. aprill 2015

Intervjuu Kiwaga (Jaanus Kivaste, sünd. 1975), 22. märts 2014

Intervjuu Mercaga (Merle Jääger, sünd. 1965), 16. märts 2015

Intervjuu Peep Männiliga (sünd. 1965), 3. märts 2015

Intervjuu Tõnu Trubetskyga (sünd. 1963), 1. märts 2015

Kirjandus

Juur, Mart. 2010. 101 Eesti popmuusika albumit. Tallinn, Varrak, lk 58-59.

Rollins, Henry. 1994. Get in the van: On the road with Black Flag. Charlotte, North Carolina, Baker & Taylor Video.

Rooste, Jürgen. 2000. Tagasi prügimäele: Valik Eesti punkluulet 20. sajandi teisest poolest. Tallinn, Tänapäev, lk 113.

Trubetsky, Tõnu. 2009. Eesti punk: 1976-1990: Anarhia ENSV-s. Tallinn, Varrak, lk 11.

Trubetsky, Tõnu. 2012. Haaknõela külm helk: Eesti punk 1972-1990. Tallinn: Kunst, lk 79.

Vainola, Allan. 2011. Inventuur. Tallinn, Eesti Ajalehed, lk 13.

Volkonski, Peeter. 2009. ISBN 978-9985-9980-6-9. Tallinn, Menu Kirjastus, lk 67-68.

Ajakirjandus

Kraan, Ülo. 1985. VARBLASEVABADUS? Noorte Hääl, 5. oktoober.

Kraan, Ülo. 1986a. Kes on PUNKARID? Noorte Hääl, 5. august.

Kraan, Ülo. 1986b. Kes on PUNKARID? Noorte Hääl, 6. august.

Raudsepp, Koit. 1990. J.M.K.E. „Kylmälle maalle“ (Stupido Twins, TWIN 1). Muusik, 1/1990.

Sildam, Toomas. 1987. Mitte võidelda, vaid esmalt uurida. Noorte Hääl, 17. juuni.

Sommer, Lauri. 2001. Haaknõela vari. Vikerkaar 2/3, lk 85.

Tolk, Rain. 2000. Mida punki? Nael, nr 3, juuli 2000, lk 12-21

Valdmann, Hanno. 2009. Priidu Beier: olen teinud elus ränki vigu. Lõunaleht, 7. juuli.

Internetileheküljed

BBC NEWS. 2006. Punk rock: 30 years of subversion. 16. juuli: <http://news.bbc.co.uk/2/hi/entertainment/5263364.stm> (19.06.2013).

Ernits, Rutt. 2014. Muusikaekspertid hindasid aegade parimaks Eesti albumiks J.M.K.E. "Külmale maale". <http://menu.err.ee/v/uudised/muusika/e0d4d7ef-8693-4b30-97c7-561208c2ca9c> (26.04.2015).

ETV24. 2005. Eesti Televisioon ja Eesti Raadio tähistavad 25 aasta tagust legendaarset jalgpallimatši. 8. september: <http://etv.err.ee/index.php?1530393&kuu=2012-02-22#.UcIIPJwXcgc> (19.06.2013).

Haav, Margus. 2006. Valner Valme: kultuur pole mingi klaaskastis asi. Sakala, 2. september: http://www.sakala.ajaleht.ee/141206/laupaev/inimene/5022560_1.php (13.01.2013).

Haug, Jürgen. 1988. J.M.K.E. Noorus, 7/88.

<http://www.lounaleht.ee/index.php?page=1&id=2055> (17.06.2013).

Jones, Josh. 2013. The History of Punk Rock. Open Culture, 8. jaanuar: http://www.openculture.com/2013/01/the_history_of_punk_rock.html (19.06.2013).

Kulli, Jaanus. 2005. Propeller, nähtus, mida ei saa eirata. SL Õhtuleht, 29. aprill: <http://www.oh tuleht.ee/173530> (15.01.2013).

Meiessaar, Maris. 2008. Punklaulupidu moondas subkultuuri rahvuslikuks uhkuseks. Eesti päevaleht, 9. juuni: <http://www.epl.ee/news/kultuur/punklaulupidu-moondas-subkultuuri-rahvuslikuks-uhkuseks.d?id=51132468> (19.06.2013).

Müil, Margus. 1998. Villu Tamme kleppildilugu. Kroonika: http://punk.bumpclub.ee/jmke/artiklid/villu_tamme_kleppildilugu.html (14.01.2013).

Palmet, Mati. 2005. Villu Tamme: Punk ei ole surnd! AS Kuma: - http://www.kuma.ee/index.php?lang=est&main_id=855 (13.01.2013).

Rooste, Jürgen. 2012. Leonhard Lapin: Parem olla kunstnik kui ärimees. Maaleht, 4. mai: <http://www.maaleht.ee/news/uudised/elu/leonhard-lapin-parem-olla-kunstnik-kui-arimees.d?id=64338903> (17.06.2013).

Selder, Sergo. 2004. Tõnu Trubetsky: kuulutuselt lugesin, et esineb Vennaskond. Eesti Päevaleht, 25. oktoober: <http://www.epl.ee/news/melu/tonu-trubetsky-kuulutuselt-lugesin-et-esineb-vennaskond.d?id=50995799> (13.01.2013).

Viires, Piret. 1999. Eesti punkluule. Tuglas-Seura: http://www.tuglas.fi/illimar/taustalukemiseksi/Eest_punkluule.html (13.01.2013).

Summary

Punk in the Estonian Soviet Socialist Republic 1980-1991

Punk is understood in this bachelor's thesis as an idea-based lifestyle and attitude that includes promoting human's rights, opposing the authority, DIY aesthetics, punk culture and openness towards the world and understanding it.

The punk movement in Soviet Estonia has been a largely undiscovered topic. There have been few books (e.g. Trubetsky) written about it and the comprehensiveness of the books is rather questionable. This is why the bachelor's thesis set out to not only cover the existing sources but also, to further discuss some topics and questions, ten interviews were conducted with (former) punks involved in the punk movement in Soviet Estonia.

The first manifestations of punk culture arriving to the Estonian SSR could be detected in the later years of the 1970s, largely due to the fact that Finnish TV channels could be watched in Northern Estonia and thus enabled the youth of Soviet Estonia to get a glimpse of bands like The Sex Pistols etc. The punk movement in Soviet Estonia started gathering momentum with the unarranged youth protest that took place in Tallinn in 1980 when the punk band Propeller was not allowed to perform by the authorities. The movement slowly began spreading all over the Estonian SSR, which ultimately led to the overall acceptance of the punk movement by the authorities in 1987. Punk became a part of glasnost, perestroika and the Singing Revolution, giving it a special place in the collective memory of the Estonian people for years to come. After the rehabilitation, the movement started a slow decline and by the fall of the Soviet Union and Estonian SSR, had largely vanished.

Being a punk was, for the youth participating in the movement, a medium for self-expression and opposing the regime and cultural norms. Being a punk was not always easy as schools, the authorities (mainly the militia), other youths and many parents deprecated punk. Violence and arrests were an everyday occurrence for the punks. Still, punk bands became overwhelmingly popular and with their anti-authoritarian message, eroded the pro-soviet mentality. In addition to music and appearance, the punks expressed themselves via poetry and even visual art, resulting in punk exhibitions and punk festivals in the later years of the 1980s.

The interviewed punks generally said they believe that punk movement in Soviet Estonia had an impact on the public opinion and helped to change the way people thought. The interviewees said that being involved in the punk movement had (and to some, still has) a remarkable effect on their lives. Based on this bachelor's thesis, it is clear that interviewing former punks is an immensely informative source for understanding the Soviet Estonian punk movement in-depth.

Lisad

Lisa 1. Uurimusküsimused

Kas te identifitseerite/identifitseerisite ennast punkarina ning miks?

Miks tegite otsuse nimelt punkariks hakata?

Kui raske oli ENSVs punkar olla?

Mis oli tavainimeste arvamus punkaritest?

Kas ENSV punk oli erinev Lääne pungist?

Kas ENSVs saab rääkida laiemalt punkkultuurist?

Kas peate punkluulet eraldiseisvaks nähtuseks?

Mida punkariks olemisega loodeti saavutada?

Kas ja kuidas mõjutas punkliikumine ENSV/NSVLi kokkuvarisemist?

Kui palju oli ENSV punkliikumises naispunkareid?

Mis roll oli alkoholil punkkultuuris?

Miks pungiga lõpetati?

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Joonas Vangonen (sünnikuupäev: 02.02.1992)

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud bakalaureusetöö „Punk Eesti Nõukogude Sotsialistlikus Vabariigis 1980-1991“, mille juhendaja on Olaf Mertelsmann,
  - 1.1. reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;
  - 1.2. üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.
2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tartus, 04.05.2015